

A MAGYAR CSERKÉSZFIÚK SZÖVETSÉGE ÉS AZ ÚTTÖRŐMOZGALOM „EGYESÜLÉSE” 1948-BAN

Kutatási (záró)tanulmány
(összeállította: P. Miklós Tamás)

*

Tartalom

1. ELŐZMÉNYEK
2. A KUTATÁS LEBONYOLÍTÁSÁRÓL
3. KUTATÁSI SZINTEREK ÉS HELYSZÍNEK
4. A KUTATÁSI (ZÁRÓ)TANULMÁNY

Magyar Pedagógiai Társaság
Budapest
2006.

1. ELŐZMÉNYEK

A 20. század első felében jelentős pedagógiai értéket felmutató cserkészzet történetének egyes szakaszait misztikum övezi, egyes esetekben homály fedi. Mivel a nevelés(ifjúságmozgalom) történetírás megnyugtató módon – kellő objektivitással, széles körű publicitással – napjainkig sem tisztázta, pontosította a korábbi szocialista korszak hivatalos cserkészmozgalmi megítélését, ezért vitát válthat ki egy-egy időszak megítélése, egy-egy szófordulat használata az érintettek és az ifjúság nevelésével foglalkozók körében.

Ilyen érzékeny pontja a hazai cserkészzet történetének az úttörőmozgalomba való egyesülésének/egyesítésének/beolvadásának/beolvasztásának/betiltásának/beszüntetésének stb. 1948. évi története.

Meg kell jegyezmem, hogy több érdekes, a fenti kérdéskört is érintő tanulmány jelent meg, visszaemlékezés vált hozzáférhetővé az utóbbi években – gondolok elsősorban Gergely Ferenc, Mészáros István, Horváth Lajos, Halmi Lászlóné, Laurenszky Ernő írásaira, Galambos Iréneusz, Kölley György, Surányi László, Trencsényi Imre és mások visszaemlékezéseire.

Az 1970-1980-as években megjelentek a korszak kommunista ifjúságpolitikájára vonatkozó dokumentumkiadásai, és több esetben az egyes régiókra, megyékre vonatkozó forrásközlések is napvilágot láttak.

Ezek, valamint a jelen kutatás keretében feltárt új iratok, dokumentumok vizsgálatával, újraértékelésével rekonstruálható a cserkészzet és az úttörőmozgalom 1948. évi egyesítésének története, tisztázhatóak egyes felvetődő kérdések.

2. A KUTATÁS LEBONYOLÍTÁSÁRÓL (résztevők és módszertan)

A kutatást a *Magyar Pedagógiai Társaság* (Mozgalompedagógiai szakosztálya) által felkért, a neveléstörténetben, gyermek- és ifjúsági szervezetek történeti kutatásban jártas szakemberek végezték. A kutatás moderálójá dr. Trencsényi László egyetemi tanár, az MPT főtitkára, a kutatási anyagok összegzője és főszerkesztője P. Miklós Tamás hely- és neveléstörténész, a Gyermek és Ifjúságszervezet-történeti Múzeum vezetője.

A munkacsoport tagjai többszöri megbeszéléseik során kialakították munkamegosztásukat, interjúkészítéshez szükséges kérdészetódiájukat stb.

Sor került a még élő „tanúk” megkeresésére, velük való interjúk készítésére, a témakör korabeli és az azt követő időszakban megjelent könyvészeti (sajtó és kiadványok) (másod)elemzésére, a korabeli szereplők visszaemlékezés részleteinek feltárására, könyvtári, múzeumi és levéltári kutatások lefolytatására, eredményeik rögzítésére.

Az adott időszakban a felkért kutatók az alábbi szubjektív esszéket, interjúkat és résztanulmányokat készítették el, amelyeket e záró tanulmányban is felhasználtunk.

Szubjektív kutatói esszé:

- Kondor Endre
- Laurenszky Ernő
- P. Miklós Tamás
- Dr. Nádházi Lajos
- Dr. Szabó Imre
- Dr. Trencsényi László

Interjú:

- Derzsi Ottó (levélben válaszolt)
- Kondor Endre (visszaemlékezés)
- Dr. Pálfy Gyula interjú (Dr. Szabó Imre)
- Rakó József (Kondor Endre)
- Dr. Szabó Imre (visszaemlékezés)
- Dr. Székely Lajos interjú (Dr. Szabó Imre)
- Trencsényi Imre (visszaemlékezés)

Résztanulmány:

- Dr. Gergely Ferenc: Cserkészek – úttörők (1944/45-1948)
- Dr. Gergely Ferenc: Kronológia (1944-1948)
- P. Miklós Tamás: Az 1948-as úttörő-cserkész egyesítés megítélése a későbbi cserkész kiadványokban, tanulmányokban
- P. Miklós Tamás: Az 1948-as úttörő-cserkész egyesítés megítélése a későbbi úttörő, ifjúságmozgalmi és iskolai kiadványokban, tanulmányokban
- P. Miklós Tamás: A római katolikus egyház és a magyarországi cserkészlet 1945-1948-ban. Katolikus ifjúságpolitika irányzat a cserkészletben
- P. Miklós Tamás: A Magyar Kommunista Párt cserkészlettel kapcsolatos ifjúságpolitikai célkitűzései és gyakorlata 1945-1948 között
- P. Miklós Tamás: Cserkész-visszaemlékezések az Interneten található cserkész-úttörő egyesítést érintő cserkészvezetők visszaemlékezésiből.
- Dr. Nádházi Lajos: A cserkész és úttörő egyesülés dokumentációjának tanulmányozásáról
- Dr. Nádházi Lajos: Időrendi jegyzék a cserkész-úttörő egyesülés kutatásához
- Dr. Szabó Imre: Ajánló bibliográfia a cserkész – úttörő témához
- Trencsényi Imre: Cserkészek és úttörők versengése - egykor

3. A KUTATÁSI (ZÁRÓ)TANULMÁNYRÓL

Az összegzés elkészítésekor a kutatóban felmerül az a kérdés, hogy a rendszerváltást követő bő másfél évtized során miért nem került sor e résztémakör objektív feltárása, a vitás kérdések tisztázására? Neveltetésünkben fakadóan kísért-e kutatásunk során az elfogultság árnyéka? Választ találunk-e azokra a kérdésekre, amelyekre lényegében mind a cserkészvezetők, mind az úttörővezetők is úgy gondolják, ismerik a választ?

A közel hat évtizede, 1948-ban történt események feltárása a hazai cserkészlet történetének része. Annak a történetnek, amely 1910-ben kezdődött, és 1945 januárjában folytatódott. Ez az 1945 utáni időszak – amellyel bár jelentek meg értékes tanulmányok – története részleteiben még ma sincs megírva! Itt kell megjegyezni, hogy *e kutatás nem tűzte ki célul a hazai cserkészlet 1945 utáni történetének megírását*, annak ellenére, hogy a folyamatok összefüggései erre ösztönöznenek. A kutatás és *a (záró)tanulmány a cserkész-úttörő egyesítés történetének feltárására koncentrál*, ennek részeként utal a cserkészlet korabeli eseményeire, történéseire.

Az összeállítás elkészítésekor lábjegyzetekben tüntettük fel a forrásokat, a hivatkozott résztanulmányok információit, elősegítve annak ellenőrizhetőségét.

E kutatási (záró)tanulmányt a két szervezet mai utódainak kívánjuk felkínálni, elősegítve azoknak az emlékeknek szükséges szakmai, politikai feldolgozását, amelyek nemgyógyuló sebként élnek a mai cserkészek kollektív tudatában, s nyilvánvalóan az úttörők önképét is zavarják.

Remélem, az elkészített tanulmány számottevően hozzájárul a szakmai vita megalapozásához, szélesebb körben való publikálása pedig a múlt tisztázásához és a jövő építéséhez.

A MAGYAR CSERKÉSZFIÚK SZÖVETSÉGE ÉS AZ ÚTTÖRŐMOZGALOM „EGYESÜLÉSE” 1948-BAN

(P. Miklós Tamás)

1. ELŐJÁRÓBAN

A cserkészlet a 20. század első felének – 1910-1938 között egyértelműen – igen értékes pedagógiai tartalmú mozgalma volt. 1938-1942 között a mozgalom felső vezetése jobbfelé toldott, 1942-1944 között katonai vezetés alá került. Az irányvonal módosulása azonban magukban a cserkészcsapatokban, azok mindennapi életében lényegében nem változtatta meg a cserkészlet alapvetően helyes és értékes pedagógiai tartalmát – véli a hazai cserkészlet jeles neveléstörténeti elemzője, Mészáros István egyetemi tanár a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége történetéről írt tanulmányában.¹

Gondolatai ráirányítják figyelmünket arra, hogy a cserkészlet – és a többi serdülőkori gyermekszervezet – történetében is az országos vezetési, irányítási szinteken történt változások nem mindig érvényesültek – különösen rövid időn belül nem – a szervezet alsó szintjein, a konkrét csapatokban, őrsökben. Különösen igaz ez az 1945 utáni cserkészletre, amelynek egyes időszakában a kiéleződött Jánosi Sándor és Färber József közötti vezetői ellentétek miatt szinte teljesen megszűnt a központ irányítói, csapatok életét befolyásoló szerepe.² Vagyis a cserkészletet élő fiatalok felett a „politikai változások szele” nagyrészt átsuhant, csak durva esetekben hagytak nyomot. (Például a csapat felosztása, a parancsnok letartóztatása stb.)

Igen fontos szólnunk a korabeli – főleg 1947-1948-ban használatos – szófordulatok, jelzők valós jelentéstartalmáról. (Pl. klerikális reakció = az egyházhoz hűséges papság és hívei; a nép = a kommunista párt; a fasiszta = a szovjet rendszerrel szembenálló felfogást képviselő stb.)³ A mai olvasó számára szükségessé válik a pártállami-korszak hivatalos szóhasználatának helyes tartalmi értelmezése. Erre itt nem vállalkozunk, de a kortársak által használt kétes jelentésű szavakat/fogalmakat idézőjelbe tesszük. Esetünkben az egyesülés/egyesítés szó használata is kérdéses jelentéstartalmú, tisztázásra vár, az egyszerűség kedvéért az utóbbit használom.

Ismételten szólnunk kell arról, hogy tanulmányunkban nem térhetünk ki a hazai cserkészlet összes működési területére, csak a cserkész-úttörő egyesítés történeti eseménysorának felelevenítésére, számbavételére vállalkozunk. A témakörön belül a cserkészlet – mint szenvedő fél – kap kiemelt hangsúlyt, míg az úttörők történetével csak érintőlegesen foglalkozunk.

Milyen szervezettségű volt a hazai cserkészlet a II. világháború vége felé? – teheti fel a kérdést a fiatalabb nemzedékhez tartozó olvasó.

Az általunk ismert utolsó pontos statisztika szerint 1942-ben a Magyarországon működő 892 cserkészcsapatból iskolai jellegű, szervezésű 524 (58,7%), egyéb jellegű 368 (41,3%) volt. Elemi iskolai 112 (12,5%), polgári iskolai 127 (14,2%), gimnáziumi 155 (17,3%), szakiskolai 56 (6,2%), ipariskolai 51 (5,7%), főiskolai 23 (2,5%). Az összes cserkészcsapatból mintegy 516 (57,8%) foglalkozott kizárólag, illetve diákokkal vegyesen a tanoncokkal.⁴

¹ Mészáros István: A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége (1946-1948) In.: Neveléstörténeti füzetek 4. (szerk. Balogh László) Bp., 1986. 49. p.

² Jegyzőkönyv az MKP KV Ifjúsági Bizottsága üléséről. 1947. december 12. PIL, 274. f. 18. cs. 9. öe.

³ Lásd erről Fehér László: Nemzettudatunk 205-ben a hiteles magyar történelem megismerését sürgette. *Táborke-reszt*, 2006. 1-2. sz. (XXIII. évf.) 4-5. p.

⁴ A diadalmas cserkészlilium 1912-1942. Bp., 1942. 24. p.

2. A CSERKÉSZET ÚJRINDULÁSA 1945-BEN

Az 1945 előtti államgépezet széthullásával együtt a cserkészmozgalom fővárosi és vidéki központjai is megbénultak, elnéptelenedtek. A fegyverzaj elültével a csapatok tagjai keresték egymást, és a felnőtt vezetés hiánya ellenére hozzáfogtak a romok eltakarításához, a cserkészmunka elemi feltételeinek mielőbbi megteremtéséhez.

A fővárosban – egyes adatok szerint – 1945. január 26-án ültek össze a cserkészmunka újraindítására vállalkozók.⁵ Február 4-én megalakították a cserkészlet Országos Ideiglenes Intéző Bizottságát (OIIB), amely a február közepén ismerősök segítségével megkapta a SZEB és a Budapesti Nemzeti Bizottság engedélyét, s ennek birtokában jogszerűen kezdetét a Magyar Cserkészszövetség újjászervezéséhez.⁶ Az OIIB tagja lett (nem egy időben) ideiglenes ügyvezető elnökként Jánosi Sándor, valamint Széchy András regösvezető, Kölley György kiscserkészvezető, Vörös Károly öregcserkészvezető és Färber József ellenőrző.⁷

Amikor Kölley György 1945. április közepén bement a Magyar Cserkészszövetség budapesti Nagy Sándor utca 6. szám alatt lévő székházába, egészen új cserkészvezetőkkel találkozott. „A régi emberek csak emlékként maradtak meg bennem. Senki sem mert bejönni, mert félt a következményektől.” – írta visszaemlékezésében.⁸

Az új emberek azok a világháború alatt nem kompromittálódott cserkészvezetők voltak, akik általában a hazai cserkészlet különféle kisebbségben lévő és háttérbe szorult irányzatait képviselték. A kisebbség vezetőhelyzetbe kerülése azonban előrevetítette a későbbi összeütközés lehetőségét.

2.1. Cserkészirányzatok 1945-ben

A már említett Kölley György emlékei szerint az 1945. novemberi országos cserkészszövetségi közgyűlésre a hazai cserkészleten belül két csoport alakult ki. Az egyik a keresztény – elsősorban a katolikus egyházi és egyházközségi, valamint egyes református csapatok vezetőiből –, a másik az ideiglenesen működő szövetségi vezetőkből, Jánosi Sándor, Färber József és követőiből állt.⁹

Bodnár Gábor, aki szintén tanúja volt az eseményeknek, a magyarországi cserkészlet történetéről írt könyvében szintén két vezetői csoportosulásról szól, akik a politikai nyomás alapján polarizálódtak. Véleménye szerint az egyik csoportba tartoztak a hagyományos cserkészletet megalakítás nélkül folytatók, a másikba a hatalom irányába engedményekre is kész cserkészvezetők.¹⁰

Az első cserkészmonográfia szerzője, Gergely Ferenc történész bonyolultabb képet fest a korabeli cserkészirányzatokról. Szerinte a cserkészlet újjászervezését kezdeményező vezető csoportok – amelyeket a források Jánosi Sándor és Färber József névvel kapcsolnak össze – múltúkból és törekvéseiből következően az első pillanattól kezdve szemben álltak egymással. Azonban egyetértettek abban, hogy a fasizmussal, militarizmussal és sovinizmussal fertőzött cserkészlettel, annak vezetőivel szemben az eredeti, „Bi-Pi” elvei szerint működő cserkészletre van szükség.

Jánosiék a regöscserkészletet, Färber az angol cserkészletnek egy hazai, városi, liberális, sok tekintetben zsidó-kispolgári változatát tartották a megújítás során követendő példának. A harmadik – elsősorban katolikus cserkészletistekből álló – csoport már az indulásnál jelentős erőt képviselt, de a kialakult történelmi helyzetben igazi törekvéseit cserkészvonalon nem hangoztatta.¹¹

⁵ Gergely Ferenc: Cserkészek – úttörők (1944/45-1948) Kézirat. [oldalszámozás nélkül] (résztanulmány)

⁶ A Budapesti Nemzeti Bizottság Titkárságának levele a Magyar Cserkész Szövetség Ideiglenes Nemzeti Bizottságához. 1945. február 15. PIL, 274. f. 18/ 29., illetve Gr. Folke Bernadotte svéd főcserkésznek 1947. V. 1-én átnyújtott memorandum fordítása. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

⁷ [Elemzés] 1946. július. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

⁸ Kölley György: Értetek és miattatok. Egy magyar cserkészvezető visszaemlékezései. Bp., 1989. 32. p. Nem véletlenül mivel hamarosan cserkészszövetség több korábbi vezetőjét letartóztatták, köztük 1945 júliusában Faragó Edét, aki másfél évtizeden át volt a cserkészszövetség országos vezetőtiszteje. *Szabadság*, 1945. július 15. 6. p.

⁹ Kölley György: Értetek és miattatok... id. m. 34. p.

¹⁰ Bodnár Gábor: A magyarországi cserkészlet története. Bp., 1989. 111. p.

¹¹ Gergely Ferenc: A magyar cserkészlet története 1910-1948. Bp., 1989. 348-349. p.

2.2 A Magyar Kommunista Párt (MKP) cserkészettel kapcsolatos megnyilatkozásai, álláspontja 1945-ben

Mint közismert, az MKP 1945 májusában fogalmazta meg egyértelműen ifjúságpolitikai irányelveit, amelynek középpontjában „az ifjúsági egység megteremtése” állt. „Egy olyan ifjúsági tömegszervezetet kell létrehozni, amelyik képes magába tömöríteni az ifjúság egészét, tekintet nélkül arra, hogy munkás, paraszt vagy értelmiségi foglalkozásúak.”¹² A kommunista irányítású MADISZ feladataként kezdetben a többi ifjúsági szervezet tagságának soraikba olvasztását és a régi reakciós ifjúsági egyesületek újraindulásának akadályozását is felsorolták.

Már ezt megelőzően, 1945 márciusában a fegyverszüneti szerződés értelmében a fasiszta szellemiségű ifjúsági szervezetek működését rendeleti úton betiltották. A tevékenységüket újrakezdő szerveződésekkel szemben a főleg baloldali pártok, de a közvélemény is elvárta az önvizsgálatot, a háborús évek alatti erkölcsi és politikai magatartás és tevékenység önértékelését. Ha erre nem került sor, a baloldali politikai sajtó besegített, mint például a cserkészlet esetében is.

Az MKP lapja, a Szabad Nép 1945 májusában azt írta róluk, hogy „Éppen nem ellenezzük, ha a cserkészlet újjáéled Magyarországon. De nagyon is ellenezzük azt, hogy ebben az újjáélesztésben olyanok is részt vegyenek – sőt vezetői hévvel buzgólkodjanak –, akik a világ ifjúságának ezt a nemzetközi békemozgalmát honunkban oly mélyre züllesztették. Németországban és Olaszországban a cserkészletet betiltotta a fasiszta politika. Nálunk azonban ilyesmire nem volt szükség, mert a Cserkészszövetség – egyes vezetőinek túlbuzgalmából – önként gleichschaltolódott a fasiszta kormányzathoz. Először irredentásodott, majd a fasiszta militarizmus kiszolgálójaként „leventéskedett”. Kik voltak az elsőrangú – és másodrangú – vétkesek ebben a félrevelésben? E kérdésre egyeneslelkű és igazmondó választ kér a magyar nép ítélőszéke, maguktól a cserkészektől elsősorban. Amíg késlekednek a válasszal, addig ne nagyon siessenek a további szervezkedéssel sem.”¹³

Szikra Sándor az MKP 1945 májusában tartott országos értekezletén kijelentette, hogy a cserkészlet nem lehet a MADISZ-tól különálló szervezet, mivel a politikától – valójában a MADISZ-tól – való távolságtartó magatartása miatt „meghagyja a cserkészifjakat a múlt politikai rendszerének reakciós hatása alatt.” Sőt, még azon elvárásait is megfogalmazta, hogy milyennek kell lennie a háború utáni ifjúsági társmozgalomnak, azaz „Legfeljebb olyan cserkészmozgalomról lehet szó, ahol munkások, diákok, parasztok lesznek együtt társadalmi, vallási vagy egyéb korlátozások nélkül és szorosan együttműködve velük, utat találnak a demokratikus nevelés felé.”¹⁴

A számonkérések és jó tanácsok között bizonyos szempontból üde színfoltnak számított Kende Istvánnak az a MADISZ kommunista vezetőihez, 1945. júniusi országos tanácskozásán intézett kijelentése, hogy a cserkészletet bizonyos fokig meg kell különböztetni a reakciós ifjúsági szervezetektől.¹⁵

A következő hónap végén Jánosi Sándor, az újjászerveződő cserkészszövetség ideiglenes ügyvezető elnöke a Szabad Népek adott interjújában kijelentette, hogy „Az új vezetőség eltökélt szándéka, hogy függetlenül a politikai határoktól, létrehozza a középduánántúli államok ifjúságának összefogását. Kíváncsian tekint az új magyar cserkészlet az orosz ifjúság munkája felé, szeretné azt közelebről megismerni.... 1945-ben csak olyan cserkészlet lesz, amely a nemzeti újjáépítés szolgálatában áll.”¹⁶

1945 nyarán az MKP vezetése ifjúságpolitikájának módosításával kezdeti lépéseket tett az ifjúság forradalmi és demokratikus erőinek rétegek szerinti tömörítésére.¹⁷ Ekkoriban, 1945 augusztusában már a MADISZ szervezetek keretében is működött néhány cserkészcsapat. A MA-

¹² Sokszorosított tájékoztató. 1945. május 15. PİL, 274 f. 18. cs. 2. öe.

¹³ Szabad Nép, 1945. május 10.

¹⁴ Harc az újjáépítésért. Az MKP országos értekezletének jegyzőkönyve 1945. május 20-21. Bp., 1945. 33. p.

¹⁵ Kende István beszéde a MADISZ-aktívák június 18-i ülésén. Közli: Egységbe Ifjúság! Válogatott iratok a magyar ifjúsági mozgalom történetéből 1944 október-1948 március. Bp., 1973. 195. p.

¹⁶ Szabad Nép, 1945. július 29.

¹⁷ Gál Lajos – Szarvas Lászlóné: A magyar ifjúsági mozgalom története. 1945-1950. Bp., 1981. 31. p.

DISZ megyei titkárai értekezletének résztvevői elhatározták, hogy további cserkészcsapatok megalakításával igyekeznek a cserkészmozgalom demokratikus átalakulását elősegíteni.¹⁸

A MADISZ 1945. szeptember közepén tartott országos kongresszusa már határozatban követte a cserkészszövetség alapszabályainak „*demokratikus szellemben*” való módosítását, illetve a MADISZ cserkészszervező testületként való elismerését.¹⁹ Erre kész is volt az ideiglenes cserkészvezetés, és október 4-én aláírták a MADISZ-szal az együttműködésről szóló elvi megállapodást. A végleges válaszokat azonban a tervezett cserkészközgyűlés utáni időpontra halasztották.²⁰

2.3 A katolikus ifjúságpolitikai irányzat térnyerése az újjászerveződő cserkészletben

A kutatás jelenlegi állása szerint úgy tűnik, hogy a cserkészlet 1945 utáni újraindulását követően a katolikus csapatok munkájának megindításában a háttérből nagy tekintélynek örvendő egykori katolikus cserkészvezetők vállaltak kezdeményező szerepet. Köztük volt Witz Béla prépost kanonok, aki a cserkészszövetség egykori országos elnöke, 1945-ben budapesti helynök, a fővárosi Actio Catholica (AC) elnöke volt, Sík Sándor kegyesrendi paptanár, a cserkészpedagógia kidolgozója, a szövetség két világháború között országos, később tiszteletbeli elnöke, illetve Koszteritz József, közismert nevén Koszter atya, ismert ifjúsági író, a Vezetők Lapja cserkészlap egykori szerkesztője.

Egy, a katolikus cserkészlet tevékenységéről készült elemzés szerint 1945. május második felétől a katolikus cserkészvonal erőteljes csapatszervezésbe kezdett. Újjászervezték a katolikus cserkészcsapatokat, amelyeknek vezetői felvették a kapcsolatot a cserkészközponttal. Nagyiványi (Nerhaft) Antal – Szívós Donát bencés atya, akkori idők jeles ifjúsági szónokának biztatására – a vele baráti viszonyban lévő Sárosi Mihály főtitkár információi alapján kapcsolatot épített ki a nagyobb katolikus cserkészcsapatok vezetőivel, valamint az OIIB katolikus elkötelezettségű tagjaival.

1945. április végén a Minisztertanács Teleki Géza kultuszminiszter kezdeményezésére határozatot hozott arról, hogy „*népiskolai, közép- vagy középfokú iskolai nyilvános tanuló politikai pártba nem léphet.*”²¹ Június 31-i leiratával ugyanakkor elismerte és támogatásáról biztosította a cserkészmozgalom, amely gesztus az adott körülmények között háború előtti cserkészletnek szólt.

1945 őszén az ideiglenes cserkészvezetés az elmúlt félévtized tisztára mosására törekedett, amikor – valószínűleg a cserkészigazolások ütemévei és mértékével elégedetlen országos ellenőrző tiszt, Färber József kérésére – a belügyminiszter jelentést kért a cserkészlet múltbeli és jelenlegi munkájáról. A vezetés a tárgyilagosság látszatát keltve a mozgalom demokratizálását szinte zavarmentesnek tüntette fel, s lényegében kérte, hogy az elvárt átalakulást ne külső ráhatással kényszerítsék ki, hanem adjanak lehetőséget annak belső érlelődésére. „*Sok megmozdulással és mindennapi kisjelentőségű tetteivel is azt akarja kidomborítani a Szövetség mai vezetősége – hangsúlyozta a jelentés –, hogy nemcsak méltó a demokratikus szellemben való működésre, hanem a Szövetség lesz a legbiztosabb bástyája a demokratikus szellemű nevelésnek....*”²²

E kényes időszakban, 1945. szeptember elején került sor Szívós Donát katolikus elkötelezettségű cserkészvezetőket Esztergomba invitáló megbeszélésére. A Pintér Péter Pál, Kölley

¹⁸ A MADISZ-központ jelentése a megyei titkári értekezlet alapján az ifjúsági szövetség országos helyzetéről. 1945. augusztus 22-23. Közli: *Egységbe Ifjúság!*... id. m. 217. p.

¹⁹ Kongresszusi melléklet. Az első országos kongresszus által elfogadott határozatok. *Ifjúság*, 1945. szeptember 22.

²⁰ A MADISZ Országos Vezetőségének és a Magyar Cserkészszövetség Vezetőségének nyilatkozata az együttműködésről. PIL, 274. f. 18. cs. 3. öe. Közli: A MADISZ 1944-1948. (szerk. Rákosi Sándor). Bp., 1984. 137-138. p.

²¹ Teleki Géza miniszter előterjesztése a minisztertanácshoz a népiskolai, a középfokú iskolai tanulók politikai pártokba való belépésének megtiltása ügyében. 1945. április 30. VKM Eln. o. 1945-1241. Az iratra rávezették, hogy „*A Minisztertanács 1945. évi április hó 27. napján a fenti előterjesztés értelmében határozott.*” Közli: Dokumentumok a magyar közoktatás reformjáról. 1945-1948. (összeáll. Dancs Istvánné; főszerk. Réti László; szerk. Sinkovich Márta). Bp., 1979. 99. p.

²² Gergely Ferenc: *Cserkészek – úttörők (1944/45-1948)* Kézirat. [oldalszámzás nélkül] (résztanulmány)

György, Horváth Nándor, Nagyiványi Antal, Vágújhelyi (?) részvételével zajló megbeszélésen Szívós egyházpolitikai érdekként a cserkészlet katolikus jellegét és súlyát hangoztatva, annak fokozott szerepvállalására buzdított a cserkészleten belül. A megjelentek körében harcot hirdetett a katolikus cserkészletért.²³

Erre az időre esik a társadalom rekrisztianizálását célul kitűző katolikus Actio Catholica (AC)²⁴ szerveződés sorainak újrendeződése is. A laikus hívők bevonásával az egyházi közgazgatás szerves részeként működő AC az 1945-46-os éves – amely júniustól-májusig tartott – munkatervét a „Krisztussal építünk” vezérgondolat jegyében szervezte. Szervezési szakosztályának legfontosabb feladatákként az ifjúsági szervezkedés támogatását és koordinálását határozta meg.²⁵ Megvalósítását az osztályon belül 1944-ben létrehozott Ifjúsági Titkárságra bízta, amelynek vezetője Szappanyos Béla volt.²⁶ Csak találgatni tudunk, hogy a cserkészlettel kapcsolatos AC álláspont kialakításában szerepe volt-e a már említett Witz Béla budapesti AC elnöknek és Sík Sándornak, aki az AC sajtószakosztályának elnöke is volt ekkor.

Az 1945. szeptember 30-i cserkészletzi gyűlésen Jánosi Sándor ideiglenes országos ügyvezető elnök és Széchy András „*demokratikus cserkészletreformot*” hirdető beszédét a cserkészlet vezetői döbbenet csendjébe fogadta. Ugyanakkor a közben megérkező Szívós Donát atya megéljenzése előrevetítette, majd Pintér Péter Pál előadása megerősítette a katolikus cserkészletirányvonal térnyerését, amelyet a résztvevők Jánosi kijelentéseinek nyílt bírálatával egyértelműsítettek.

A katolikus cserkészlet vezetői úgy tűnik, ekkor már közös taktikát követve a cserkészletszövetség újjászervezésének és vezetésének kézbevitelére törekedtek. Az OIIB előző napon megtartott ülésén, az előzetesen megbeszéltek szerint a vidéki küldöttek kezdeményezték az országos cserkészletközgyűlés összehívását, valamint javaslatot tettek egy jelölőbizottság létrehozására, és – Nagyiványitól kapott névsor alapján – tagjaira is. Az OIIB a javaslatot elfogadta.

Az Udvarhelyi (?), Golenszky Kandid ciszter, Pest Antal, Nagyiványi Antal, Réthely-Prikkel Lajos és Nagel Edgár összetételű jelölőbizottság vezetője előbb Udvarhelyi, majd annak lemondása után Nagel lett. Ő közismerten a már említett Witz Béla híve és a Szívós Donát és Sík Sándor nevével fémjelezett irányvonal támogatója volt, akárcsak a bizottság többi tagja is Réthely-Prikkel kivételével.²⁷

Bár az események korabeli tanúja, Kölley György más időpontra helyezi visszaemlékezésében a történetet, mégis az események láncolatába illesztve 1945 októberében került sor Sík Sándor piaristák székházában lévő szobájában a katolikus cserkészlet vezetői találkozására.²⁸ A mintegy húsz résztvevő többek között egyeztetett a tisztújító közgyűlésre javasolt jelöltjeiről, és Sík Sándor tanácsára a Magyar Cserkészletszövetség elnöki posztjára Teleki Géának, az akkori kultuszminiszternek a felkéréséről.²⁹ Személyi javaslatok szinte egyhangúan kerültek fel a Nagel vezette jelölőbizottság hivatalos jelöltlistájára.

Az 1945 októberi OIIB ülésen vált nyilvánossá a jelölőbizottság – lényegében katolikus irányvonalat reprezentáló személyekre tett – jelöltlistája, amely heves vitát váltott ki az ideiglenes cserkészletvezetés körében. Jánosi és hívei lemondással fenyegetőzve, botrányt keltve kivonultak az ülésről, s békítésük is eredménytelen maradt. Miután rövidesen Teleki Géza vallás- és közoktatásügyi miniszter elfogadta a felkérést, kinyomtaták a jelöltlistát, és postázták a cserkészletcsapatoknak.³⁰

²³ [Elemzés] 1946. július. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

²⁴ Az Actio Catholica működését, központi szervének felállítását az 1932. október 19-i püspöki kari konferencia határozata rendelte el. Magyar Katolikus Almanach II. (szerk. Turányi László) Bp., 1988. 278-282. p.

²⁵ Gianone András: A magyar Actio Catholica tevékenysége 1945-1948-ban. Múltunk, 2003. 1. sz. 89. p.

²⁶ Gianone András: A magyar Actio Catholica... id. m. 106. p.

²⁷ [Elemzés] 1946. július. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

²⁸ Kölley név szerint a résztvevők között említi saját magán és a házigazda Sík Sándoron kívül, dr. Pintér Péter Pált, Bóné Gézát, Márton Dezsőt, Szemennyeyi Lászlót, dr. Papp Lászlót. Kölley György: Értetek és miattatok... id. m. 34. p.

²⁹ Uo. 34-35. p.

³⁰ [Elemzés] 1946. július. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

A Jánosi Sándor és követői vezette Népi Cserkészek Munkaközössége október 25-én külön népi jelöltlistát állítottak össze, amelynek élére elnökként a régi cserkészvezető, neves népi író, a református Karácsony Sándort kérték fel. Az irányzat támogatói köre a regös-renden kívül főleg a protestáns, a népi katolicizmust és a Prohászka-féle eszmeiséget követő cserkészcsapatok, illetve a fiatal vezetők köréből állt. Állásfoglalásukban megfogalmazták azt, hogy a „*cserkészetet a magyar ifjúság minden rétegének intézményes, gyerek és serdülő életformájává kell tenünk...*”³¹

1945. október 30-án a cserkészlet egységén mindenkor fáradozó Sík Sándor egy békítő-tisztázó megbeszélésre hívta meg rendházbeli szobájába a különféle cserkészirányzatok vezető képviselőit, amely azonban a személyi kérdésekben felmerült vita után az ellentétek kieleződésével és megegyezés nélkül zárult.³² A jelöltlisták nyilvánosságra kerülése után a két irányzat képviselői még próbáltak egyezkedni is, de nem tudtak közös nevezőre jutni.

2.4 A Magyar Cserkészszövetség megalakulása 1945 novemberében

1945. november 11-én a Központi Katolikus Kör kamarazene-termében ült össze a cserkészek rendkívüli országos közgyűlése. Sor került az alapszabály módosítására, s a magyar cserkészlet ismét szövetségként működött. Szívós Donát bencés tanár ovációval fogadott és Jánosi Sándor szinte állandó moraj kíséretében előadott beszédét követően sor került a két jelöltlista alapján a szavazásra. Az érvényes szavazatok 60%-át a Teleki Géza nevével fémjelzett katolikus lista kapta,³³ és az új tisztikarból kiszorultak a népi és a politikai baloldali cserkészirányzat képviselői, Jánosi, Färber, valamint a fiatal cserkészvezetők csoportja is. A tisztikar jelentős része a cserkészlet világháború alatti jobbratulódásában kevésbé kompromittált cserkészisztiztjeiből került ki.

A választást követően a katolikus cserkészvezetők minden jelentős tisztséget megszereztek, a bizottságokba elkötelezett híveiket delegálták. Teleki Géza elnök az első OIB ülésen hitet tett, hogy „*Édesapám nyomdokain kívánok haladni*”, s Sík Sándor személyes részvétele az irányításban a cserkészlet vallásos katolikus jellegének felerősödésével járt.³⁴ A baloldali erők kiszorulása a legfelső vezetéssel fejezte a cserkészlet demokratizálásának folyamatát.

3. A MAGYAR CSERKÉSZSZÖVETSÉG MŰKÖDÉSE (1945-1946)

3.1 A Magyar Cserkészszövetség működése az 1946 júliusi betiltásig

A közgyűlést követően bíráló hangvételű közgyűlési sajtóhíradások jelentek meg, Färber József pedig a közgyűlési választások törvénytelenységét bizonygatva beadvánnyal fordult a Belügyminisztériumhoz.³⁵ A tél folyamán és 1946 tavaszán felerősödtek a szövetség és a cserkészlet elleni sajtótámadások, és Jánosi és Färber is folyamatosan kritizálta a Magyar Cserkészszövetség vezetését, s követelték egyes központi vezetők – Pintér Péter Pál országos vezetőtisztt, Kölley György országos kiscserkész vezetőtisztt, Sándorfi Gyula külügyi vezető – lemondását.

1945-46 fordulóján éles kritika érte a cserkészcsapatokat Igazoló Főbizottság munkáját is, mivel az elsősorban az egyházi irányítás alatt működő csapatokat igazolta le. Ezt alátámasztja az is, hogy 1946 első felében megalakult az EPACS – az Egyesült Papi Csapatok –, vagyis az egyházi cserkészcsapatok munkaközössége, amelyben a bencések részéről Dombos Fülöp, a piaristáktól Papp László, a cisztterektől Golenszky Kandid, a Regnum Marianumtól László Gábor kép-

³¹ Gergely Ferenc: A magyar cserkészlet története... id. m. 354. p.

³² Jelentés a magyar cserkészlet reakciós és demokratikus vezetői csoportjainak küzdelméről a Cserkészszövetség kézbevitelét illetően. 1945. november 1. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

³³ Kölley György emlékei szerint a katolikus lista 85%-ot kapott. Az eltérő % fakadhatott a mindkét oldal által jelöltként feltüntetett személyek saját oldalhoz számításából is. Kölley György: Értetek és miattatok... id. m. 35-36. p. A Magyar Cserkészszövetség elnökévé gr. Teleki Gézát, tiszteletbeli elnökké Sík Sándort és Karácsony Sándort, országos ügyvezető elnökké Bóné Gézát, országos vezetőtisztté Pintér Péter Pált, országos kiscserkész vezetőtisztté Kölley Györgyöt, külügyi vezetővé Sándorfi Gyulát választották.

³⁴ Sík Sándor tekintélyét mutatja, hogy a legtöbb, mintegy 778 szavazattal választották tiszteletbeli elnökké. Gergely Ferenc: A magyar cserkészlet története... id. m. 354. p.

³⁵ Uo. 355. p.

viselte a cserkészeket.³⁶ Tény az is, hogy 1946 elején készült katolikus szervezőtestületű cserkészcsapatokat felsoroló listán már 79 csapat szerepelt.³⁷ Elképzelhető, de nem bizonyított, hogy e törekvések az 1945. december 18-án, az AC-központban, a katolikus ifjúságpolitika összehangolásáról és erősítéséről tartott értekezlet jegyében valósultak meg.³⁸

A katolikus egyesületek és szervezetek AC által szorgalmazott akcióegységét azonban megbontotta az, hogy a Magyar Ifjúság Országos Tanácsa alapidokumentumát Szappanyos Béla AC ifjúsági titkár tiltakozása ellenére 1946. március 4-én aláírta a KALOT főtitkára, valamint a Magyar Cserkészszövetség nevében Márton Dezső társadalmi vezető is.³⁹

A támadások felerősödésével több cserkészvezető is lemondását fontolgatta, ezért a katolikus irányvonal vezetői, Nagyiványi, Pintér, Kölley, Pest valamint Szívós Donát Teleki Gézával, a Magyar Cserkészszövetség elnökével tanácskoztak a kialakult helyzetről. Teleki bizalmáról biztosította őket, amelyről Szívós Donát cserkészparancsnoki értekezleten számolt be.⁴⁰

A novemberi közgyűlésen vereséget szenvedett Färber József és követői 1946. március 7-én tartott összejövetelükön elhatározták egy „*haladó gondolkodású*” cserkészvezetőket tömörítő szerveződés létrehozását. 1946. május 3-án a Szabadság téri református tanácsteremben mintegy 40 cserkészcsapat kb. 160 képviselője jelenlétében alakult meg – a Népi Cserkészcsapatok Munkaközössége, a Protestáns Ichthys-cserkészek, a Munkás Cserkészcsapatok és a Demokratikus Vezetők Blokkja összefogásaként – a Haladószellemű Cserkészek Munkaközössége, amely programot hirdetett a cserkészzet demokratizálására. A magyar társadalomhoz intézett felhívásban hangoztatták: „*A felszabadulás után úgy látszott, hogy a cserkészzet demokratikus erői meg tudják valósítani a serdülő nevelési mozgalom múlthatatlanul szükséges reformjait... A cserkészzet iránti szeretetünk, felelősségünk és kötelességérzetünk, hogy megvédjük a cserkészzet igazi értékeit és egyben figyelmeztessük a társadalmat a cserkészzetből jövő veszélyekre.*”⁴¹

A cserkészzet megújítását célul kitűző irányzatok összefogása és nyílt zászlóbontása is közrejátszhatott abban, hogy 1946. május 8-án Teleki Géza, a Magyar Cserkészszövetség elnöke váratlanul lemondott posztjáról. Döntését a május 10-i OIB ülésen ismertették, ahol az általános zavarodottság közepette Bóné Géza országos ügyvezető is bejelentette távozását.

Az ülés résztvevői Sík Sándort kérték fel az elnöki posztra, de ő nem vállalta, végül az OIB Nagel Edgárt bízta meg az ideiglenes elnöki, Márton Dezsőt a társelnöki poszt ellátásával.⁴²

Az új vezető tárgyalta a Jánosi és Färber vezette Haladószellemű Cserkészek Munkaközössége képviselőivel, akik azonban most már nem engedtek követeléseikből, azaz a régi vezetés távozását követelték. Végül Nagel az 1946. június 5-i OIB ülésen még egy koalíciós vezetői listára is javaslatot tett, ezt azonban minkét oldal – még saját támogatói köre is – elvetette. E kielezett helyzetben kibékíthetetlen ellentétetekkel feszültek egymásnak a két fő cserkészirányzat képviselői.⁴³

1946. június 9-én a cserkészszövetség székházában tartott OIB ülésen Färber József felolvasta a cserkészvezetőséget lemondásra felszólító és Jánosi és Färber vezetésével új vezetőség létreho-

³⁶ Kölley György: Értetek és miattatok... id. m. 37. p.

³⁷ Katolikus szervezőtestületű cserkészcsapatok. 1946. Magyar Országos Levéltár (MOL), P 1359 48/e. (50065)

³⁸ Gianone András: A magyar Actio Catholica... id. m. 107. p.

³⁹ Felhívás a magyar ifjúsághoz! *Ifjúság*, 1946. március 4., illetve Gianone András: A magyar Actio Catholica... id. m. 107. p.

⁴⁰ [Elemzés] 1946. július. PIL, 274. f. 18. cs. 29 öe.

⁴¹ Irányelvei: „1. Haladéktalanul távozzanak a cserkészzet vezetéséből azok, akik a letűnt idők világnézetét ültették át az ifjúságba, s akik cserkészegységeinket fasiszta szellemben nevelték és vezetik ma is. Ugyancsak távozzanak mindazok, akik felelősek az elmúlt esztendő visszasságáért. Követeljük a cserkészvezetők azonnali igazolását. 2. A cserkészzet ideológiáját tisztítsák meg a „szegedi gondolattól”, a fasiszmus elemeitől. A cserkészzet illeszkedjék be félreérthetetlenül a magyar köztársaságba, álljon szolgálatába a magyar demokratikus újjáépítésnek és a haladó demokratikus ifjúságnak. 3. Válasszanak új vezetőséget az ifjúság kívánságának és a cserkészzet valóságos erőviszonyának megfelelően. 4. Módosítsák úgy a cserkészszövetség alapszabályait, hogy ifjúsági mozgalmak is lehessenek szervező testületek. 5. Készítsenek új cserkészprogramot, amely megfelel a kor követelményeinek.” Közli: Gergely Ferenc: A magyar cserkészzet története... id. m. 356-357. p.

⁴² [Elemzés] 1946. július. PIL, 274. f. 18. cs. 29 öe.

⁴³ Beszámoló. 1946. július. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

zására irányuló MADISZ javaslatot. Erre a jelenlévő Sík Sándor is azt mondta – Kölley visszaemlékezése szerint –, hogy a cserkészetet nem fogják tudni megmenteni, mivel „*a kommunistáknak nincsen rá szükségük.*”⁴⁴

3.2 Az MKP cserkészzel kapcsolatos ifjúságpolitikai célkitűzései a Magyar Cserkészsövetség működése idején

1945. október elején Magyarországon megtartották a budapesti törvényhatósági, és november elején az országgyűlési választásokat. Ezt megelőzően áprilistól létrejöttek a különféle pártok ifjúsági szervezetei, újjáalakultak és megerősödtek a régi vallási, hitbuzgalmi szervezősédek, egyesületek, amelyek részt vettek a választásokat megelőző politikai küzdelemben. Programjait tekintve alapvetően két táborra oszlottak, leegyszerűsítve a baloldali, illetve jobboldali pártok támogatóira. A választásokat követően – a kisgazdapárt 57%-os országgyűlési választási győzelme árnyékában – a jobboldali ifjúsági szervezetek a kommunista vezetésű MADISZ elszigetelésére törekedtek, s az ifjúsági szervezetek baloldali, kommunista irányzatai ellen erőteljesebben léptek fel.⁴⁵

Az MKP vezetői 1945. november végén az ifjúsági mozgalom helyzetét értékelő jelentés elkészítésére utasították az Ifjúsági Titkárságot. A decemberben elkészült beszámolóban a MADISZ támogatóiként vették számba a népi cserkészeket is, akik azonban, mint megállapították, a közgyűlésükön kisebbségben maradtak. A MCSSZ többséget kapott legális – általuk Telekiszárnynak nevezett – vezetését a klérus befolyása alatt álló, a kisgazdapárt jobbszárnyához sorolt irányzatként értékelték.⁴⁶ A cserkészlet ilyen jellegű minősítése a beavatkozás jövőbeni elkerülhetetlenségét vetítette előre. E jelentésből kiderül, hogy a kommunista párt ez időszakban csak szemlélte a cserkészeten belüli események alakulását, sem szándéka, sem lehetősége nem volt annak irányítására, egyelőre csak a sajtón keresztül kritizálta a MCSSZ működését.

A kevés rendelkezésünkre álló dokumentum elemzéséből úgy tűnik, hogy 1946 tavaszán a kommunista párt a MADISZ-on és a SZIT-en keresztül próbált nyomást kifejteni a cserkészsövetségre. Közös akciókra, közös nyilatkozatok aláírására próbálták rávenni a cserkészeket. A SZIT 1946. március 1-2-án tartott kongresszusán Dénes István titkári beszámolójában 700 küldött előtt jelentette ki, hogy „*A Cserkészsövetségben a vezetőség mai összetétele nem nyújt garanciát arra, hogy a cserkészcsapatokat, szemben a múlttal, valóban demokratikus szellem töltse meg.*”⁴⁷ Bejelentette azt is, hogy a szövetség demokratizálásának elősegítésére külön ifjúságmozgalmat alakítanak.

Ilyen körülmények között a cserkészek nem határolódhattak el a „*demokratikus ifjúsági mozgalmak munkájának*” könnyítésére és elősegítésére létrejött Magyar Ifjúság Országos Tanácsa (MIOT) 1946. március 4-én megjelent alapdokumentumának elfogadásától, amelyet a Magyar Cserkészsövetség nevében Márton Dezső társadalmi vezető írt alá.⁴⁸

1946 áprilisában az MKP ifjúságpolitikájáról készült elemzés a cserkészetet szervezeti téren szinte példaként állítja a MADISZ elé. De mi is lehetett a probléma az ideológiai különbözőségeken kívül? Az, hogy a cserkészlet „*egy szűk kis szekta, tömeget nem képes és nem is akar mozgósítani.*”⁴⁹

A cserkészek védőszentjének, Szent Györgynek 1946. április 24-én a budapesti Szent István téren rendezett ünnepén Tildy Zoltán a következő szavakkal köszöntötte a felsorakozott 3500 cserkészt: „*...A cserkész minden nap megvizsgálja önmagát, hogy az aznapi jócselekedetét elvé-*

⁴⁴ Kölley György: Értetek és miattatok... id. m. 38. p.

⁴⁵ Gál Lajos: A MADISZ küzdelme az ifjúság egységért. In. A MADISZ 1944-1948... id. m. 20-21. p.

⁴⁶ Az MKP Ifjúsági Titkárságának jelentése az ifjúsági helyzetről. PIL, 274. f. 18/I. öe. Közli: A MADISZ 1944-1948... id. m. 156-158. p.

⁴⁷ Részlet Dénes István titkár beszámolójából. 1948. március 1. Közli: Egységbe Ifjúság!... id. m. 277-278. p.

⁴⁸ Felhívás a magyar ifjúsághoz! *Ifjúság*, 1946. március 4., illetve Gianone András: A magyar Actio Catholica tevékenysége 1945-1948-ban. *Múltunk*, 2003. 1. sz. 107. p.

⁴⁹ Az MKP Ifjúsági Titkárságának feljegyzése az ifjúsági politika eredményeiről és problémáiról. 1946. április. Közli: A MADISZ 1944-1948... id. m. 183. p.

gezte-e. A magyar cserkész ezen kívül azt is vizsgálni köteles, hogy mit tett porba sújtott hazája újjáéledése érdekében. Légy résen, magyar cserkész, hogy ebben az országban soha ne hatalmasodhasson el többé az árulás és nemzetvesztés mótelye. Légy résen, hogy minden magyar ember, de elsősorban minden magyar ifjú vállalva munkálja előbb a romok eltakarítását, később pedig a szebb, a boldogabb, szabad és demokratikus Magyarország építését... ”⁵⁰

Szirmai István 1946. június elején azt nyilatkozta a Szabad Népből, hogy „Ne tagadjuk, a levente és nyilas szellem maradványai élnek még jelentős fiatal tömegekben. Ezek népellenes beállítottságúak ma is!... Válságban van a KIE és a Cserkészszövetség... Nincs szükség sem a Cserkésztestületben, sem a KIE-ben, sem a KALOT-ban... azokra a kopaszodó ifjakra, akik az elmúlt tíz esztendő során is vezetői voltak a szervezetnek.”⁵¹

Az ország politikai képét akkor már a Baloldali Blokk 1946. március 7-én a Hősök terén rendezett tömeggyűlésén hangoztatott „Ki a nép ellenségeivel a koalícióból!” jelszó határozta meg. 1946. áprilisában az ún. „diák-összeesküvések” nyomán a rendőrség rendszeresen zaklatta a katolikus iskolákat, fegyvert és demokráciaellenes röplapokat keresve.⁵² „A napi sajtó, mely nem szokta meg a vádlottak padján ülő cserkészfiú látványát, élénken tiltakozott a cserkészszövetség és vezetőinek szelleme ellen. Az Intéző Bizottság néhány tagja lemondott és a belügyminiszter bizottságot küldött ki, hogy a szövetség működését vizsgálja ki...” – írta Karácsony Sándor az 1947 májusában Magyarországra látogató gr. Folke Bernadotte svéd főcserkésznek átadott memorandumban.⁵³

Rajk László belügyminiszter a szövetség munkájának felülvizsgálatát 1946 májusában rendelte el.⁵⁴ A Sípos Gyula, ismert parasztpárti nemzetgyűlési képviselő vezetésével két hónapon át tartó vizsgálat után megállapították, „hogy a Cserkészszövetség nem volt képes az ország jelenlegi demokratikus haladását követni és magáévá tenni.”⁵⁵ Ezért a belügyminisztérium 1946. július elején a Magyar Cserkészszövetség feloszlását tervezte, illetve „kifejezte azonban abbéli óhaját, hogy a cserkészmunka komoly, demokratikus alapokra helyezve újra induljon”, új keretek között.⁵⁶ Mivel a betiltás híre kiszivárgott, a parlamentben, a köztársasági elnöknel, a SZEB tagjainál is befolyásos személyiségek tiltakoztak a tervbe vett intézkedés ellen.

4. A MAGYAR CSERKÉSZSZÖVETSÉG FELOSZLATÁSA ÉS A MAGYAR CSERKÉSZFIÚK SZÖVETSÉGE MEGALKOTÁSA

Az MKP a rendeleti úton történő kormányzás lehetőségeit kihasználva, a gyakoribbá váló fegyveres provokációkra, fegyverrejtegetésekre és illegális szervezkedésekre hivatkozva 1946 nyarán a számára kényelmetlen ifjúsági egyesületek – köztük a cserkészlet – működését is betiltotta.⁵⁷

Ennek megvalósítására a szovjet katonai főparancsnokság segítségével került sor. A szovjet katonák ellen elkövetett támadások kapcsán Szviridov altábornagy 1946. július 7-én magához kérte Nagy Ferenc miniszterelnököt és egy általa aláírt (június 28-i keltezésű) levelet nyújtott át. Ebben a szovjet főparancsnokság nevében többek között azt „ajánlotta” a magyar kormány figyelmébe, hogy oszlassa fel és tiltsa be a fasisztabarát ifjúsági egyesületeket és szervezeteket, köztük a cserkészszövetséget.⁵⁸

⁵⁰ Kis Újság, 1946. április 30. 3. p.

⁵¹ Szabad Nép, 1946. június 2. 5. p.

⁵² Mindszenty József: Emlékirataim. Bp., 1989. 120-122. p.

⁵³ Gr. Folke Bernadotte svéd főcserkész... id. m. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

⁵⁴ Bodnár Gábor: A magyarországi cserkészlet... id. m. 113-114. p.

⁵⁵ Gr. Folke Bernadotte svéd főcserkész... id. m. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Az MKP KV Ifjúsági Titkárságának jelentése az MKP Szervező Bizottságához az ifjúságpolitikai helyzetről, az aktuális feladatokról. 1947. január 10. PIL, 274. f. 4. cs. 29. öe. Közli: Egységbe Ifjúság!... id. m. 359. p.

⁵⁸ „A cserkészmozgalom profasiszták vezetése alatt – Jánosi Sándor, Kellei [!] helyesen Köllej] György, Pintér Péter Pál és mások – továbbra is a Szovjetunió, és a Vörös Hadsereg és a magyar demokrácia gyűlöletére neveli az ifjú-

A szovjet jegyzék lényegében az MKP és a Baloldali Blokk korábbi politikai követeléseit tartalmazta, amelynek jelentős részét a szovjet követelésre már teljesíteni kényszerült a magyar kormány.⁵⁹ Kiadta a 7330/1946. M. E. számú rendeletét, amely az összes egyesület felügyeletét a belügyminiszter hatáskörébe utalta, aki ezzel felhatalmazást kapott azok feletti „*megtörő intézkedések foganatosítására*” is.⁶⁰

Rajk László belügyminiszter ezt követően elrendelte valamennyi egyesület felülvizsgálatát, és bár megállapodott Nagy Ferenc miniszterelnökkel arról, hogy a betiltott egyesületek új néven, új emberekkel ismét újjászerveződhetnek, a feloszlítások után az ifjúsági egyesületek újjáalakulását bürokratikus módon akadályozta.⁶¹ Egyébként a katolikus egyesületek, mindenekelőtt a KALOT és a cserkészszövetség feloszlítása miatt komoly nézeteltérések és ellentétek támadtak a koalíciós pártok között is.

Mint már említettem a belügyminiszteri vizsgálat után 1946. július elejére döntöttek a „*demokratikus haladást*” követni nem tudó cserkészlet feloszlításáról. Azonban az államhatalom adott még egy újabb esélyt! Erre azért került sor, mert egyes vélemények szerint Rajk vagy cserkészbarát beállítottságú volt, vagy mert a „szalámitaktika” jegyében – félve a jól szervezett cserkészlet esetleges illegalitásba vonulásától – a nyitottabb gondolkodású vezetők megnyerésével megrefolmálhatónak tartották a hazai cserkészmozgalmat?! Ma már nehezen dönthető el...

Mindenesetre Rajk László július 16-án fogadta a Haladószellemű Cserkészvezetők Munkaközösségének küldöttségét, és a kommunista ifjúságpolitika célkitűzéseit szem előtt tartva támogatásáról biztosította a demokratikus elveken nyugvó cserkészszövetség megalakítására irányuló kérésüket.⁶²

A Magyar Cserkészszövetség feloszlításáról szóló belügyminiszteri rendelet 1946. július 20-án jelent meg.⁶³ A július 22-én tartott rendkívüli közgyűlésen – amelyet a Haladószellemű Cserkészvezetők Munkaközösségének kezdeményezésére hívtak össze – sor került az új magyar demokratikus cserkészszervezet megalakítására Magyar Cserkészfiúk Szövetsége (MCSFSZ) néven.⁶⁴ A régi vezetés „reakciós” tevékenységét elítélő Jánosi Sándor az ötszáz főnyi küldött előtt hangoztatta, hogy az új szövetségnek vallás és társadalmi különbség nélkül kell felkarolnia az ifjúságot.⁶⁵ Beszédét „*nem tetszést*” kifejező nagy csend fogadta. Nem úgy, mint Färber Józsefét, akinek kijelentését – hogyha nem alakulna meg az új cserkészszövetség, akkor illegálisan fognak cserkészkedni – percekig tartó taps követett.⁶⁶

A közgyűlés végül megválasztotta az ideiglenes vezetőséget, és elfogadta a Jánosi Sándor által előterjesztett programot is. (A névválasztás érdekessége volt, hogy a szociáldemokrata cserkészvezetők a szavazás végén kivonultak, mivel a többség nem szavazta meg a „demokratikus” jelző új névben való szerepeltetését.⁶⁷)

Az ifjúsági egyesületek és a cserkészszövetség feloszlításának komoly politikai visszhangja lett. Halter Béla 1946. július 27-én a Nemzetgyűlésben elmondott interpellációjában felvetette, hogy „...*A belügyminiszter úr hajlandó lett volna meghagyni a régi vezetőséget akkor, ha vállal-*

ságot...” – írták. A levél teljes szövegét közli: Pártközi értekezletek 1944-1948. (szerk. Horváth Julianna et. al.). Bp., 2003. 258-260. p.

⁵⁹ „*A jegyzék... mégsem volt teljesen ismeretlen előttünk, mert előzőleg a kommunistáktól már hallottuk, pártlapjaikban olvastuk...*” mondta Kovács Imre. De Rákosi Mátyás is elismerte a július 8-i pártközi tárgyaláson, hogy „*Amit az oroszok követelnek, az többé-kevésbé azonos azzal, amit a Baloldali Blokk pártjai hónapok óta kívánnak a kormánytól.*” Részletesen ásd erről: Földesi Margit: A Szövetséges Ellenőrző Bizottság Magyarországon 1945-1947. Bp., 1995. 128-134. p.

⁶⁰ 7330/1946. M. E. rendelet. *Magyar Közlöny*, 1946. június 28.

⁶¹ Nagy Ferenc: *Küzdelem a vasfüggöny mögött*. I. köt. Bp., 1990. 320-321. p.

⁶² Gergely Ferenc: *Cserkészek – úttörők (1944/45-1948) Kézirat*. [oldalszámozás nélkül] (résztanulmány)

⁶³ A belügyminiszter 529/1945. M.E. sz. rendelet alapján oszlatta fel a Magyar Cserkészszövetséget. *Magyar Közlöny*, 1946. július 20. 5. p.

⁶⁴ Jelentés a [Demokratikus Cserkészszövetség alakuló közgyűléséről] PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

⁶⁵ *Népszava*, 1946. július 24. 3. p.

⁶⁶ *Népszava*, 1946. július 24. 3. p.

⁶⁷ Uo.

ta volna... hogy a valláserkölcsei alapot a programjából kitörölje.”⁶⁸ Dessewffy Gyula képviselő augusztus 7-én a jogszerűség kérdését boncolgatta: „a Cserkészszövetség megszervezésére pár héttel ezelőtt rögtönzött, ad hoc ülést hívtak össze, amelyen kilenc kerület közül mindössze egy kerület képviselői jelentek meg. A gyűlés összehívása és az ülés megtartása körül egyáltalán nem tartották be azokat a formai szabályokat, amelyek az alakuló gyűlésekhez szükségesek.”⁶⁹

Milyen elveket fogalmazott meg az immár demokratikus alapon szerveződő cserkészszövetség?

Céljául tűzte ki, hogy „a hazai ifjúság jellemének, lelkének és testének demokratikus, szabadságszerető szellemben nevelése, a népi cserkészszemlének és a dolgozók megbecsülésének úgy a köz-, mint a magánéletbe való bevitelére és érvényesítése.” Módosították a 2. cserkész törvény és a fogadalmak szövegét. Az előbbiből kihagyták a kötelességek közelebbi – Isten, haza, embertárs iránti – meghatározását. A tisztek fogadalmi szövegébe bekerült „Semmiféle népellenes mozgalomban, vagy egyesületben részt nem veszek.” Az országos szervezet felépítését központosították, és az OIB-ot, a cserkészcsapatok kizárásával kapcsolatban tejhatalommal ruházták fel. „Az erre vonatkozó határozatot az OIB hozza meg, ha az előjáró cserkészhatóság figyelmeztetése után is azt tapasztalja, hogy a csapatbizottság a szövetségi szabályokat megsértette, illetve a csapat munkáját nem azok szerint folytatja, a cserkész munkát abbahagyja, vagy az érvényes jogszabályokkal ellentétes működést fejt ki, vagy népellenes tevékenységet fejtenek ki a csapat tagjai.” Előírták, hogy csak azok a csapatfenntartók hozhatnak létre csapatbizottságokat, amelyek biztosítani tudják a cserkészcsapat „világnézeti, felekezeti, társadalmi és foglalkozásbeli vegyeségét...”⁷⁰

Annak ellenére, hogy a szövetség újjáalakulásának deklarálására már július végén sor került, mégis – mivel a belügyminiszter csak 1946. szeptember 27-én hagyta jóvá a MCSFSZ alapszabályát⁷¹ – főleg vidéken nagy volt a tájékozatlanság a cserkészlet jövőjét illetően. Az alapszabályok kiadásáig az IIB a cserkészotthonok lefoglalásával, értékeik széthordásának megakadályozásával, a cserkészcsapatok csatlakozási szándékot bejelentő nyilatkozatainak begyűjtésével, a megbízhatónak ítélt csapatok táborozási engedélyének ügyintézésével foglalkoztak.⁷²

A Karácsony Sándor irányította új, ideiglenes vezetőség érzekelte a két irányból, a politikai baloldal és az egyházak vezetői részéről is megnyilvánuló bizalmatlanságot, de azt remélték, hogy a katolikusok által fontosnak ítélt engedményeik, valamint a baden-powell-i alapelvekhez való ragaszkodás elegendő lesz a nyugalom helyreállításához, s lezárul végre a „meddő harcok korszaka”.

1946 júliusában a belügyminiszter a cserkészszövetségen kívül feloszlatta a KALOT, a KALÁSZ, a KLOSZ és Kolping Katolikus Legényegyletek helyi szervezeteit és központját is.⁷³ A nem hitbuzgalmi jellegű országos szervezetszerű katolikus ifjúsági egyesületek működésének betiltása zavart okozott a katolikus egyházi vezetők körében. A követendő ifjúsági politikai lépésekben eltérő nézetek alakultak ki. Mindszenty hercegprímás a KALOT betiltása után ellenezte az annak „helyébe lépő”, új katolikus ifjúsági egyesület létrehozását, és a belügyminiszteri engedélyeztetéshez nem kötődő AC és egyházközségi leány- és legényegyesületek szervezését támogatta.⁷⁴

⁶⁸ Halter Béla nemzetgyűlési képviselő interpellációja. 1946. július 27. Közli még: Bakay Kornél: Ragyogj cserkészlilium! Bp., 1989. 174-175. p.

⁶⁹ Dessewffy Gyula nemzetgyűlési képviselő interpellációja. 1946. augusztus 7. Közli: Bakay Kornél: Ragyogj cserkészlilium! Bp., 1989. 175. p.

⁷⁰ A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége alapszabálya. Bp., 1946. 4. p., 7-8. p., 10. p.

⁷¹ 490.065/1946. IV. 3. sz. belügyminiszteri rendelet. 1946. szeptember 27. A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége alapszabálya. Bp., 1946. 58. p.

⁷² Az MKP KV Ifjúsági Titkárságának jelentése a reakciós ifjúsági egyesületek feloszlata után kialakult helyzetéről. 1946. augusztus 15. Közli: Egységbe Ifjúság!... id. m. 316. p.

⁷³ Balogh Margit: A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935-1946. Bp., 1998. 200-201. p.

⁷⁴ Az MKP KV Ifjúsági Titkárságának jelentése a reakciós ifjúsági egyesületek feloszlata után kialakult helyzetéről. 1946. augusztus 15. PIL, 286. f. 18.cs. Közli még: Egységbe ifjúság!... id. m. 314. p., illetve lásd bővebben: Balogh Margit: A KALOT és a katolikus társadalompolitika... id. m. 198-205. p.

Az MCSFSZ megalakulása után tartott katolikus cserkészvezetők tisztgyűlésének résztvevői a Magyar Cserkészfiúk Szövetségéből (MCSFSZ) való kilépés mellett érveltek, végül azonban Sík Sándor érvelése alapján mégis a bennmaradás mellett döntöttek.⁷⁵

5. A MAGYAR CSERKÉSZFIÚK SZÖVETSÉGE (1946-1948)

5.1 Az MKP cserkészzel kapcsolatos ifjúságpolitikai célkitűzései a MCSFSZ megalakulásától 1947 nyaráig

Az 1946. szeptember végén ülésező MKP III. kongresszusa megfogalmazta a párt új társadalompolitikai célkitűzését, miszerint „*a népi demokrácia útján, békés úton, a dolgozó nép széles szövetségére támaszkodva előre a szocializmushoz.*”⁷⁶ A kongresszus határozatából fakadó ifjúsági feladatokat az MKP KV Ifjúsági Titkársága októberben kiadott körlevelében részletezte.

Az újonnan alakult MCSFSZ-vel kapcsolatban már gyakorlati tennivalókat írt elő, amelynek összetevőit a cserkészpárttagokkal való kapcsolatfelvételben, a volt cserkész párttagok felkutatásában, jelentések beküldésében határozta meg. Az addig jelentkezett 300 cserkészcsapatba „*demokratikus egyéneket kell beküldeni, mert most van lehetőség arra először, hogy a cserkészeket demokratikus irányba vigyük*” – fogalmazta meg a cserkészcsapatokban és az úttörőmozgalomban végzett munka feladatairól kiadott körlevél.⁷⁷

Az MKP ismét a MADISZ – immár 1946 októberében tartott, és a Baloldali Blokk politikája mellett állást foglaló – II. kongresszusán üzent a cserkészeknek, amikor Nonn György főtitkár a Magyar Cserkészfiúk Szövetségéről megjegyezte, hogy „*működése elé bizalommal tekintünk.*” Ugyanakkor a MADISZ elnökévé a MCSFSZ elnökét választották meg Karácsony Sándor egyetemi tanár személyében.⁷⁸ Elfogadott programjában megfogalmazta azt is, hogy „*Hivatásának tartja az úttörőmozgalom és a Magyar Cserkészfiúk Szövetségének támogatását a serdülő ifjúság demokratikus nevelésének munkájában.*”⁷⁹

Az MKP Szervező Bizottsága 1947. január 10-én tűzte napirendjére az ifjúsági tömegszervezetekben folyó munka áttekintését, amelyről az Ifjúsági Titkárság részletes jelentést készített. Ebben megállapították, hogy a cserkészet demokratikus átszervezése jó irányba haladt, mivel a központi irányítás ekkorra már „*...demokratikus kezekbe került. A központban 11 elvtárs a legfontosabb pozíciókat a kezében tartja.*”⁸⁰ Budapesten és vidéken 184 kommunista cserkészt kutattak fel, akik közül 85-en 44 csapatban dolgoztak, míg a többiek csapatokba való beépítése már folyamatban volt. Jelezték a Szervező Bizottság felé azt is, hogy a katolikus cserkészvezetők az Assisi Szent Ferenc Munkaközösségen keresztül akarják befolyásukat erősíteni. A Titkárság feladataként meghatározták a kommunista cserkészek további felkutatását és munkába állítását, valamint a cserkészek 48-as centenáriumi, és a tanoncotthon építő mozgalomba való bevonását.⁸¹ Tervezték a „demokratikus” cserkészvezetők kiképzését megvalósító tiszti tanfolyamok szervezését, és leigazolások szigorú, számukra előnyös végrehajtását is. Ennek biztosítására kérték

⁷⁵ Rónay László: Reménységéből reménytelenségbe. Sík Sándor pályájának egy fejezete. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1999. 3-4. sz. 314-334. p.

⁷⁶ Bővebben lásd: A magyar forradalmi munkásmozgalom története. Bp., 1976. 487-488. p.

⁷⁷ Az MKP KV Ifjúsági Titkárság körlevele a pártszervezetek ifjúsági megbízottaihoz. 1946. október. Közli: A MADISZ 1944-1948. id. m. 231-232. p.

⁷⁸ Nonn György főtitkár a MADISZ II. kongresszusán elmondott referátuma. 1947. október 10. Közli: A MADISZ 1944-1948... id. m. 216. p., illetve 221. p.

⁷⁹ A Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség programja. 1946. október 12. Közli: Egységbe Ifjúság!... id. m. 333. p.

⁸⁰ Az MKP KV Ifjúsági Titkárságának jelentése az MKP Szervező Bizottságához az ifjúságpolitikai helyzetről, az aktuális feladatokról. 1947. január 10. PIL, 274. f. 18. cs. 8. ö. e. Közli: A MADISZ 1944-1948... id. m. 245. p.

⁸¹ A „48-as ifjúsági mozgalom” a „reakció” befolyásának felszámolására, és a fiataloknak az ország újjáépítésébe és a három éves terv megvalósításába való bekapcsolása céljából indították. Uo. 239. p.

Mohácsi Istvánnak, a Cserkészszövetség Országos Igazoló Bizottság vezetőjének függetlenítését is.⁸²

A MIOT 1947. február 18-i ülésén megállapította: „*A most erősödő demokratikus cserkész szövetség támogatása az egész demokratikus ifjúságnak érdeke*” és az együttműködési hajlandóság megnövekedett a cserkészvezetőkben is.⁸³

Ennek jegyében készültek az MCSFSZ első, országos, rendes, vezetőségválasztó közgyűlésére, amelyet 1947. március 23-án rendeztek meg az Iparkamara dísztermében. A szövetség vezetésében ekkor már a kommunista párttagokat összefogó cserkészaktívák működtek Surányi László vezetésével. Irányításával körültekintően befolyásolták a csapatok igazolását, az egyházi és a világi irányítás mellett működő csapatok arányának számukra kedvező alakulását. A közgyűlésre részben akadályozták az igazolt, illetve nem engedték be a nem igazolt, főleg katolikus cserkészcsapatok küldötteit.

A közgyűlés résztvevői végül is 5 ellenvélemény mellett nyílt szavazással elfogadták az alapszabály módosításait, és megválasztották az új elnökséget és a központi vezetőséget. Az MCSFSZ elnökévé Karácsony Sándort, országos ügyvezető elnökké Färber Józsefet, országos vezetőtitkárt Jánosi Sándort választották.⁸⁴

Csak közvetett forrásból értesülünk arról, hogy a kommunista párt ifjúságpolitikájának irányítói 1947 május-júniusában kapcsolatot létesítettek Jánosi Sándor országos vezetőtitkárral, aki naivan úgy gondolta, hogy Hollós Ervinnel való – 1945 őszétől való – ismeretségét felhasználhatja Färber József országos ügyvezető elnök még a jamboree előtti cserkészfiúk szövetségéből való kibuktatására.⁸⁵

A márciusi közgyűlést követő hónapok a franciaországi Moissonban 1947 augusztusában rendezett cserkész világ-jamboree-re való készülődés jegyében teltek. A kormány Rákosi Mátyás és Veres Péter előterjesztésére 200 fős küldöttség kiutazását tette lehetővé részben állami támogatással. A fővárosba augusztus 31-én hazaérkező, szép sikereket elért cserkészeket Nonn György, a MIOT elnöke, a MADISZ vezetője köszöntötte. Üdvözlő beszédében megállapította, hogy „*szükség van az új magyar cserkészetre*”.⁸⁶

5.2 Az úttörőmozgalom megalakítása és szervezeti fejlődése 1945-1947-ben

A Magyar Kommunista Párt (MKP) már 1945 elején kísérletet tett ifjúsági szervezetén, a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetségen (MADISZ) keresztül a gyermekkorosztály kommunista ideológia és elvek alapján történő egyesítésére. A főváros pesti részének felszabadítása után megalakított budapesti MADISZ 1945. február 23-i titkári értekezletén bejelentették a „*pionír mozgalom, a Kismagyarok mozgalma*” elnevezésű gyermekszervezet megalakulását.⁸⁷

Miután kiderült a kezdeményezés megalapozatlansága a két munkáspárt (MKP és az SZDP) képviselői március 9-én hivatalosan is megállapodtak a közös „*gyermek-egységsszervezetnek*” a karitatív indíttatású Gyermekbarát Egyesület (GYOE) szervezeti keretei között történő szervezéséről.⁸⁸

A kommunista párt kezdeményezésére Trencsényi Waldapfel Imre vezetésével 1945 nyarán, az MKP stratégiai irányvonalához igazodva a szabadság, a nemzeti függetlenség és a demokrácia szellemében alkották meg az úttörőmozgalom egységes ideológiai és nevelési irányelveit. Az úttörőmozgalom felvállalta 1848 hagyományait, s ebből fakadóan kötelezték el magukat a 48-49-es honvédek Előre! köszönése, a márciusi ifjak 12 pontjára emlékeztető úttörőtörvények és a

⁸² Uo. 239., 245. p.

⁸³ Gergely Ferenc: Cserkészek – úttörők (1944/45-1948) Kézirat. [oldalszámzás nélkül] (résztanulmány)

⁸⁴ Jegyzőkönyv a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége 1947. évi március 23-án megtartott... [Közgyűlési jegyzőkönyv] OL, P 1359. 49/e (50066-4. t.) A megválasztott vezetőség névsorát közli a *Cserkészfiúk*, 1947. 4. sz. 48. p.

⁸⁵ Jelentés. 1947. június 13. PİL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

⁸⁶ Bővebben lásd: Laurenszky Ernő: Cserkész-világtalálkozó – 1947, Moisson. *Ifjúsági Szemle*, 1987. 1. sz. 93-103. p.

⁸⁷ Közli: Fejezetek a magyar úttörőmozgalom történetéből. (szerk. Zákonyi Ede) Bp., 1981. 26. p.

⁸⁸ Bővebben lásd: Gergely Ferenc: A Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesülete (1917-1948). *Párttörténeti Közlemények*, 1988. 2. sz.

magyar függetlenségi harcokhoz, főként az 1848-49-es forradalom és szabadságharchoz kapcsolódó névadókultusz mellett.⁸⁹

A kommunista ifjúságpolitikai elgondolások alapján az MKP KV Ifjúsági Titkársága 1945. október 24-én hozott határozatot a GYOE szervezeti keretein belül az úttörőmozgalom létrehozásáról.⁹⁰ Ezzel kapcsolatban a cserkészvezetők demokratikus blokkja vezetőinek október 31-én összejövetelén a jól értesült Färber József felvetette, hogy „*érintkezést kell keresnünk az alakulófélben lévő pionír mozgalommal, és ott kell a cserkészlet erőit érvényesíteni, vagy pedig új munkás cserkészletet kell szervezni.*”⁹¹

Ugyanezen év decemberében a GYOE vezetés kérésére a VKM engedélyezte az iskolás gyerekek iskolán kívüli gondozását, s ezzel megteremtődött az úttörőmozgalom szervezésének törvényi háttere. A GYOE 1946. március 10-én tartott közgyűlésén sor került az alapszabályok úttörőkkel történő kiegészítésére is. E szerint az „Úttörő” gyermekcsoportokba 6-14 éves fiúk és leányok jelentkezhetnek, bár a legkisebb szervezeti egységekbe, az örsökbe csak 8. életévüktől tartozhattak.⁹²

Az első gyermekbarát úttörőcsapatok a GYOE helyi csoportjaiban, a területi és üzemi napközi otthonokban alakultak meg. Az ekkor még alig néhány tucat, kis taglétszámú alakulat 1946. május 1-jei felvonulásáról a korabeli sajtó – erős túlzással – mint 6000 úttörő színpompás menetéről adott hírt. Hasonló módon felnagyított híradások jelentek meg utólag az úttörőmozgalom születésnapjának – nevezzük inkább – zászlóbontásának, 1946. június 2-i Ifjúság Napi felvonulásáról is.⁹³ (Ekkor Nagybudapesten „45 csapat működött jól vagy rosszul”, vidéken pedig 19) Az úttörőmozgalom szervezését, a tagtoborzást nyáron úttörő labdarúgó bajnokság, nagybudapesti úttörőverseny stb. szervezésével folytatták.

Az iskolában való szervezés lehetőségét Szávai Nándor 1946. október 10-én „*Az Úttörő Gyermekmozgalom támogatása*” tárgyában kiadott tankerületi körrendelete teremtette meg.⁹⁴ Néhány hónap múlva, 1947. január 8-án megjelent a VKM úttörőmozgalom iskolai szervezését országosan is engedélyező rendelete is.⁹⁵ Ekkor még „*mozgalmunk lényegében budapesti mozgalom*” – állapítja meg Kurucz István az úttörőmozgalom fejlődéséről készült jelentésében.⁹⁶ Az állami iskolákban történő csapatalakításokkal nyárra már 315-re nőtt a működő úttörőcsapatok száma.⁹⁷

1947 áprilisától sor került a tervszerűbb foglalkoztatás és irányítás érdekében a központi irányítású, decentralizált vezetés kiépítésére. Szeptembertől a létszámgyarapodás eredményeképp a szervezeten belül az úttörők mellett, az életkori sajátosságokat figyelembevételével, a 6-9 éves gyerekeket tömörítő pajtáscsaládokat hoztak létre.⁹⁸

Az úttörőmozgalmat kezdetben a munkáspártok koalíciós összetételű vezetése irányította. A kommunista párt utasításait végrehajtó úttörővezetők egyre inkább az álláspontjukhoz közelebb

⁸⁹ Lásd erről: Trencsényi Waldapfel Imre: A magyar úttörőmozgalom hőskoráról. *Úttörővezető*, 1956. január-február.

⁹⁰ PIL, 274. f. 18. cs. 3. öe. Az úttörőmozgalom történetéről lásd bővebben: Fejezetek a magyar úttörőmozgalom történetéből... id. m. c. kötetet, illetve Nádházi Lajos: A magyar úttörőmozgalom történeti kronológiája. Bp., 1999.

⁹¹ Jelentés a magyar cserkészlet reakciós és demokratikus vezetői csoportjainak küzdelméről a Cserkészszövetség kézbevitelét illetően. 1945. november 1. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe. A határozat ekkor már ismert lehetett széles körben is, mivel az október 26-án rendezett MKP pestkörnyéki és budapesti kerületi ifjúsági értekezleten Döme Piroska ismertette az úttörőmozgalom létrehozásáról hozott határozatot.

⁹² A Gyermekbarátok Országos Egyesülete Úttörő Gyermekcsoportjának szervezeti és működési szabályzata. 1946. március 10. Másolat. Gyermek és Ifjúságszervezet-történeti Múzeum. Iratgy.

⁹³ *Úttörő Gyermekújás*, 1946. május 8. 2. p., június 5. 3. p.

⁹⁴ 1388/1946-47. sz. irat. Közli: 25 éve előre – rendületlenül. (szerk. Záhonyi Ede) Bp., 1970. 42-43. p.

⁹⁵ 17.491./1947. III. üo. sz. VKM rendelet. 1947. január 8. PIL, 274. f. 18. cs. 22. öe. Lásd bővebben: Szirmai Györgyné: A magyar úttörőszervezet. In.: Nevelésügyünk húsz éve. 1945-1965. Bp., 1965. 181-182. p.

⁹⁶ Az Úttörő-mozgalom fejlődése 1947. évben. PIL, 274. f. 18. cs. 22. öe.

⁹⁷ *Pajtás*, 1947. június 15. 10. p.

⁹⁸ „Pajtáscsalád” ismertetése. *Úttörővezető*, 1947. 4-5. sz. 25. p.

álló baloldali szociáldemokratákkal együtt végezték az úttörőmozgalom továbbfejlesztését, a szociáldemokrata bázisú gyermekbarát-mozgalom fokozatos elsorvasztását.⁹⁹

1947 novemberében becslés szerint az úttörőmozgalom mintegy 350-400 működő úttörőcsapata 30-40000 serdülő gyermeket, a cserkészfiúk szövetségének 400 leigazolt csapata pedig kb. 20000 ifjút sorakoztatott zászlói alá.¹⁰⁰

5.3 A katolikus cserkészirányzat és az AC cserkésztevékenysége 1947 őszéig

Amint már említettük, az 1945 utáni katolikus ifjúsági egyesületek munkáját az AC Esty Miklós elnökletével működő szervezési szakosztálya keretében felállított, Szappanyos Béla vezette Ifjúsági Titkárság (bizottsága) irányította, amelynek tevékenysége különösen 1946 nyarától, a katolikus ifjúsági szervezetek működésének betiltásától élenkült meg.¹⁰¹

Galambos Iréneusz visszaemlékezésében leírta, hogy amikor 1946 júliusában távollétében a megalakuló Magyar Cserkészfiúk Szövetsége OIB tagjává jelölték, akkor felettesei, Kelemen Krizosztom főapát, illetve Mindszenty József hercegprímás engedélyét kérte a jelölés elfogadásához. A beleegyezés mellett Mindszenty kérése az volt, hogy időről időre jelentkezzen nála jelentéstételre, vagyis véleménye szerint cserkészügyekben a hercegprímás referense lett.¹⁰² Galambos, több AC ifjúsági ügyekkel foglalkozó társával – Szappanyos Bélával, Ikva Lászlóval, Boér Miklóssal stb. – együtt hol Esztergomban, hol a budai várban lévő primási palotában tájékoztatta Mindszentyt a fejleményekről.

Egy alkalommal a Magyar Cserkészfiúk Szövetségének vezetősége – Karácsony Sándor, Färber József, Jánosi Sándor és Surányi László, stb. – Galambos segítségével tisztelgő látogatáson jelent meg a hercegprímásnál, és ott vitába keveredtek vele a cserkészcsapatok vallási és foglalkozási „vegységének” kérdésében. A találkozó ilyen jellegű megszervezéséért később Galambos fejmosást is kapott.¹⁰³

Galambost választották a MCSFSZ cserkésztsztekét és csapatokat Igazoló Bizottság elnökévé. E téren végzett munkája során azzal szembesült, hogy eléje csak már az előzetesen megvizsgált „kifogástalan” cserkészcsapatok igazolását vitték. A szövetség fennállásának két éve alatt a vizsgálatok elhúzódása miatt csak a cserkészcsapatok kis részét tudták leigazolni. Ugyanakkor a hozzá forduló csapatoknak ő igazolást adott arról, hogy folyamatban van leigazolásuk, és folytathatják munkájukat.

Az AC az Új Ember 1946. szeptember 8-án megjelenő lapszámában tette közzé a MCSFSZ belüli közös munka általa javasolt alapelveit, és hat pontban rögzítette a katolikus cserkészlet és az új, demokratikus irányvonal együttműködésének előfeltételeit.¹⁰⁴ Ezeket az MCSFSZ vezetése nem fogadta el, de a cserkészlet egységének megőrzése miatt a tárgyalások elől nem zárkózott el.

Így kerülhetett sor 1946. november 9-én a Katolikus Cserkészvezetők Assisi Szent Ferenc Munkaközösségének megalapítására, amely az AC kezdeményezésére mintegy 150-200 főnyi vezető részvételével történt.¹⁰⁵ Az alakuló ülésen Sík Sándor hangsúlyozta, hogy nem külön cserkészszövetséget, hanem az AC ifjúsági szakosztályát hozták létre.

⁹⁹ „Úgy néz ki, hogy Nádorék kétszínű játéka megváltozott. Egyre őszintébben hangoztatják befelé is az együttműködés szükségességét a kommunistákkal. Ezzel szemben Balassáné kommunista ellenessége nőtt. Állandóan hangoztatja, hogy a választás után le fogunk számolni a piszkos kommunistákkal.” – olvasható az úttörőmozgalom helyzetét értékelő jelentésben. Az MKP KV Ifjúsági Titkársága jelentése más pártok ifjúsági szervezeteinek helyzetéről. 1947. június 25. PIL, 274. f. 18. cs. 10. öe.

¹⁰⁰ Az MKP Ifjúsági Bizottságának jelentése az ifjúsági szervezetek helyzetéről, az új ifjúságpolitikai feladatokról. 1947. november 25. Közli: Egységbe Ifjúság!... id. m. 414. p.

¹⁰¹ „Az Actio Catholika a feloszlatott ifjúsági szervezetei helyett az egyházközösségek mellett létesít' ifjúsági munkaközösségeket', hogy ezeken keresztül megtartsa és erősítse befolyását.” – olvashatjuk az MKP KV Ifjúsági Titkárság 1947. január 10-én kelt jelentésében is. PIL, 274. f. 4. cs. 29. öe. Közli még: Egységbe ifjúság!... id. m. 359. p.

¹⁰² Galambos Iréneusz: Mindszenty hercegprímás és a Magyar Cserkészfiúk Szövetségének kapcsolata. In: Ministerio. (szerk. Bárdos István, Beke Margit). Esztergom, 1998. 89. p.

¹⁰³ Uo. 90. p.

¹⁰⁴ Új Ember, 1946. szeptember 8.

¹⁰⁵ Pro memoria. MOL, P 1359. 48/e. 109 t., illetve erről tudósít az 1. sz. körlevél. 1946. december.

Gyakorlatilag azonban a katolikus munkaközösség megszüntette a MCSFSZ-vel való együttműködést. Amikor ez egyértelművé vált, a belügyminiszter alapszabályainak bemutatására szólította fel a szerveződést, amely hitbuzgalmi jellegű működésének hangoztatásával apellált. Miután megbizonyosodtak arról, hogy a szervezet gyűlésein nem csak vallási kérdésekkel, hanem a szövetség belső ügyeivel is foglalkoztak, a belügyminiszter a Katolikus Cserkészvezetők Assisi Szent Ferenc Munkaközösségének működését betiltotta.¹⁰⁶ A munkaközösség tagjai ezt követően az AC helyiségében tartották – most már illegális – üléseiket.

A kommunista ifjúságpolitika irányítói folyamatosan értesültek arról, hogy az Actio Catholica központjában hogyan értékelik a cserkészzet ügyeit. Mint egy 1947. február 20-án ott folytatott beszélgetésből kiderült, az AC számított arra, hogy a közelgő cserkészközgyűlésen „*nem demokratikus eszközökkel akarják megszerezni a győzelmet*”, ezért megbízták Galambos Iréneuszt, hogy napirend előtt szót kérve a cserkészzet nevében kérje a közgyűlés elhalasztását. Az információkat jelentő értesült egy szűk körű bizalmas megbeszélésekről is, ahol felvetődött a katolikusok részéről Jánosi és Färber megkörményezésének a lehetősége, amelyet embereik közé való beférkőzéssel, barátkozással, szándékaik megismerésével, esetleg befolyásolásával akartak megvalósítani.¹⁰⁷

Az 1947. március 23-án, az MCSFSZ Iparkamara dísztermében rendezett első, országos, rendszeres vezetőségválasztó közgyűlésén – ahol akadályozták az igazolt, illetve nem engedték be a nem igazolt, főleg katolikus cserkészcsapatok küldötteit –, az Országos Igazoló Bizottság elnöke, Galambos Iréneusz a fentiek szellemében a közgyűlés elhalasztását indítványozta, tekintettel a „*több száz eddig még le nem igazolt csapatra*”. A közgyűlés végül is 5 ellenvélemény mellett nyílt szavazással elfogadta az alapszabály módosításait, és megválasztotta az új vezetőséget.¹⁰⁸

A közgyűlést követően a katolikus csoportosulás élesen bírálta a szövetség vezetőinek eljárását, és az „*illetékes egyházi hatóság*” nyilatkozatot tett közzé az Új Ember c. lap 1947. áprilisi 6-i számában. Kifogásolták, hogy a katolikus cserkészcsapatok számarányának megfelelően nem vehettek részt a közgyűlésen, s megfogalmazták, hogy csak a sérelmek orvoslása, valamint a katolikus cserkészpedagógia cserkészirányításban való megjelenése esetén vesznek részt a Cserkészfiúk Szövetségének munkájában.¹⁰⁹

Az 1947. március 23-i közgyűlést követően – ahol a katolikus cserkészvezetők szerint a Jánosi és Färber szárny erőszakkal megszerzett győzelmet aratott – új helyzetet teremtett, és az AC központjában lévők a katolikus cserkészmunka teljesen új alapra helyezésével próbálkoztak. Két célt tűztek maguk elé. Egyrészt a vidéki csapatok szervezésének elősegítését, valamint a cserkészcsapatokban a katolikus befolyás erősítését, amelynek révén egy rövid időn belül összehívott új közgyűlésen többségbe kerülve ismét átvehetnék a cserkészzet irányítását.

Másrészt a Cserkészfiúk Szövetségén belüli ellentétek szítására, ezen belül is a közismerten egymással rossz viszonyban lévő Jánosi és Färber közti ellentét kielevezésére törekedtek. „*Jánosit szembe kell állítani azzal, hogy Färber egy zsidó kereskedő, Färbert azzal, hogy Jánosi egy népi fasiszta.*” – fogalmazták meg¹¹⁰

Bár az AC központjában folyamatosan beszéltek az „*úttörő veszedelemről*”, amelyet annak istentelenségének szülők irányába folytatott hangsúlyozásával próbáltak orvosolni, a katolikus cserkészszervezetek összefogására 1947 május-júniusában sem került sor. Az MKP KV Ifjúsági Titkársága számára készült jelentésből az derül ki, hogy az AC ifjúsági titkárság vezetője, Szappanyos Béla és más egyházi ifjúsági vezetők között ellentétek alakultak ki. Arról is tudomást szereztek a kommunista ifjúsági politika irányítói, hogy bár katolikus cserkészszervezeteket már nem tartanak az AC központjában, de szűk körben megtárgyalják a cserkészzet fejleményeit.

¹⁰⁶ Kivonat az ÁVO 1948. május 27-én kelt jelentéséből. PIL, 286. f. 283. öe.

¹⁰⁷ Az erről szóló szigorúan bizalmas jelentést Hollós Ervinnek is továbbították. 1947. február 20. PIL, 274. f. 18. cs. 31. öe.

¹⁰⁸ Bővebben lásd erről Bodnár Gábor: A magyarországi cserkészzet története... id. m. 117. p., illetve Gergely Ferenc: A magyar cserkészzet története... id. m. 364. p.

¹⁰⁹ Új Ember, 1947. áprilisi 6.

¹¹⁰ A jelentéstevő szerint ezt támogatta Witz Béla, Szappanyos Béla, Márton Dezső, Velösy, és Pintér Péter Pál. Szigorúan bizalmas jelentés. 1947. március 25. PIL, 274. f. 18. cs. 31. öe.

Attól féltek, hogy a bármilyen szélesebb körű összejövétel megszervezése alapot szolgáltatna a kommunisták számára a cserkészeten belüli katolikus összeesküvés vádjára. Mindenesetre a csapatokban tevékenykedő katolikus cserkészvezetők az AC központ iránti elégedetlenségüknek adtak hangot összefogásuk hiányáról.¹¹¹

Az 1945 októberében létrehozott, és 1946-ban zászlóbontó, 1947-ben egyre szélesebb körben szerveződő úttörőmozgalommal szemben az AC elsősorban nem a cserkészetbe, hanem a hitbuzgalmi alapon szervezett Szívgyárdába akarta beszervezni a katolikus tanulókat.¹¹²

Az 1947 augusztusában a franciaországi Moissonban rendezett világ-jamboree-ről hazatért magyar cserkészküldöttség vezetői, Färber József és Jánosi Sándor ellen a szövetség vezetősége „*súlyos anyagi és erkölcsi visszaélések*” vádjára miatt vizsgálatot indított. Ezzel, illetve a jamboree-n történetekkel kapcsolatban az Új Ember katolikus lap cikkírója 1947 októberében azt hangsúlyozta, hogy „*a magyar cserkészfiúk vezetésére elsősorban azok hivatottak, akiknek képzettségük, jellemük, pedagógiai tudásuk alapján köztük van a cserkészethez*”, és leszögezte, hogy „*a fiúnevelés vallás és erkölcs nélkül lehetetlen.*”¹¹³

Galambos Iréneusz, aki a magyar cserkészküldöttség tábori lelkészeként vett részt a jamboree-n, visszaemlékezésében elmondta, hogy ő találkozott kint az emigráns magyar cserkészvezetőkkel, amiért a küldöttség egyes tagjai nehezteltek is rá. Sőt az ott tartott nemzetközi cserkészkonferencián az Erdélyi Ferenc külügyi vezető emigráns magyar cserkészvezetőket elítélő indítványa ellen szavazott, és hazatérése után szóvá tette társai üzletelését is, amiért, mint utólag kiderült, az ÁVO le akarta tartóztatni.¹¹⁴

6. EGYESÍTÉS AZ ÚTTÖRŐKKEL

6.1 Az MKP cserkész-úttörő egyesítéssel kapcsolatos ifjúságpolitikai célkitűzései

1947 nyarától a politikai viszonyokban döntő változások következtek be Magyarországon. Mint ismert, az 1947. augusztus 31-i országgyűlési választásokon a választási szövetséget kötött MKP, SZDP, FKGP és NPP külön listával, de közös programmal indult, és a koalíciós pártok a szavazatok 60,8%-át nyerték el. Az MKP a szavazatok 22,2%-ával nemcsak a koalíció, hanem az ország vezető pártja lett. A választások után megalakuló új kormány „*a szocialista átalakulás meggyorsításának népfront jellegű koalíciója, a proletárdiktatúrába való közvetlen átmenet kormánya*” lett.¹¹⁵

Különösen a hidegháborús légkör felerősödése, a KOMINFORM 1947 szeptemberi létrehozása, egyre inkább jelezte a társadalmi politikai folyamatok várható alakulását. A társadalmi átalakulás felgyorsításával párhuzamosan a kommunista párt felülvizsgálata addigi tömegszervezeti és ifjúságpolitikai célkitűzéseit. 1947. október 3-án az MKP vezetői közül Farkas Mihály¹¹⁶ és

¹¹¹ Helyzetkép. Az MKP KV Ifjúsági Titkárság jelentései más pártok ifjúsági szervezeteinek helyzetéről. 1947. június 25. PIL, 274. f. 18. cs. 10. öe.

¹¹² Gianone András: A magyar Actio Catholica... id. m. 109. p.

¹¹³ Új Ember, 1947. október 12. 10. p.

¹¹⁴ Állítólag Jánosi Sándor akadályozta meg letartóztatását. Lásd: Galmbos Iréneusz: Mindszenty hercegprímás... id. m. 91. p.

¹¹⁵ A magyar forradalmi munkásmozgalom története. Bp., 1976. 513. p.

¹¹⁶ Farkas Mihály (1904-1965) 1944. november 5-én érkezett a Szovjetunióból Szegedre, ahol Gerő Ernővel, Révai Józseffel és Nagy Imrével megalakították az MKP KV-t. Farkas felügyeleti területét a szakszervezetek, az ifjúsági ügyek és a tömegszervezetek képezték, ehhez társult később a pártgazdasági, a katonai és a karhatalmi ügyek irányítása. 1944 decemberétől az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja. 1945. május 11-étől az MKP KV Titkárság tagja, majd hamarosan bekerült a PB-be is. Július 15-étől november 23-ig belügyi politikai államtitkár volt. 1945 novemberében megválasztották a párt főtitkárhelyettesévé. 1945 decemberétől a KV Szervezési, Káder, Tömegszervezési, Gazdasági és Információs Osztályait felügyelte. 1946 szeptemberétől a szervezőbizottság vezetője, a KV Katonai Bizottságának elnöke. 1947 szeptemberében részt vett a Kominform alakuló értekezletén. 1947 végén a Szervezési, az Agitációs, a Gazdasági, a Rendőr-Katona, az Információs Osztályt, illetve a Nő-, valamint az Ifjúsági és a Sportbizottságot helyezték az irányítása alá.

Szirmai István kommunista ifjúsági vezetőkkel, név szerint Nonn Györggyel, Hollós Ervinnel, Dénes Istvánnal, Szendrő Sándorral és Gyenes Antallal, valamint a nőitkarság részéről Jóború Magdával megbeszélést tartottak. Ezen Hollós és Nonn beszámolt az ifjúsági mozgalom helyzetéről és az ifjúsági egység megteremtésének jövőbeli feladatairól. Farkas Mihály egyetértett az elképzelésekkel, amelynek célja „... egy fordulatot csinálni az ifjúsági politikában és kialakítani az egységes ifjúsági mozgalmat a párt befolyása alatt...” A megbeszélésen Szirmai István helytelenítette az úttörőmozgalom és a cserkészlet egyesítéséről szóló javaslatot, mivel az előbbi olyan egységes gyermekszervezetnek tartotta, ahonnan „sikerült a reakciót kiszorítani”, míg szerinte a cserkészletben erősen érvényesült annak befolyása.¹¹⁷

Az elhangzottak rávilágítanak arra, hogy a kommunista pártirányításnak még 1947 októberében sem volt határozott elképzelése, döntése a cserkészlet jövőjével kapcsolatban, ugyanakkor már megfogalmazódott a cserkészlet és az úttörők egyesítésének gondolata.

Egy másik, a nagybudapesti ifjúsági tevékenységről ugyancsak 1947 októberében készült jelentésben azt kifogásolták, hogy a kommunista párt befolyása nem érvényesül a cserkészcsapatokban, a cserkészlet között. Sőt, a cserkészvezetésben döntő befolyást szerző „elvtársaink munkája szinte fedezte a klérus szervezkedését az alsó rétegekben” –fogalmazták meg felismerésüket.¹¹⁸ Ennek kiküszöbölésére a következő év áprilisáig a fővárosi cserkészlet átszervezésére tettek javaslatot, amelynek keretében 20 meglévő cserkészcsapatban a kommunista vezetés biztosítását, illetve 20 új kommunista irányítású csapat megalakítását tervezték. Célul tűzték ki a budapesti katolikus csapatok feloszlását is oly módon, hogy cserkészeit az előre kijelölt báziscsapatokba olvasztják be.¹¹⁹

A fenti konzultációt követően az MKP KV Ifjúsági Bizottsága elkészítette konkrét javaslatát az ifjúságpolitika új irányvonaláról és a feladatokról. Az MKP Politikai Bizottsága 1947. november 13-i ülésén tárgyalta a Hollós Ervin által előterjesztett jelentést, és bár utasítást adott annak átdolgozására, lényegében elfogadta a felvázolt új ifjúságpolitikai irányelveket. Vagyis célul tűzték ki az önálló ifjúsági rétegszervezetekre épülő ifjúsági egységsszervezet létrehozását. Megfogalmazták a munkásifjúság vezető szerepének fokozására való igényét, a kommunista fiatalok ifjúsági területen való aktívabb mozgósítását, valamint a pártifjúsági szervezetekben meglévő jobboldali ifjúsági erők teljes elszigetelését is.¹²⁰

Az ifjúsági szervezetek helyzetéről szóló átdolgozott jelentésben a Magyar Cserkészfiúk Szövetségéről megjegyezték, hogy bár felső vezetésében komoly befolyása van a kommunista pártnak, mégis a „csapatok döntő többsége az egyház befolyása alatt áll.” Ezért a 600 működő csapatból 200 „jobboldali irányzata” miatt nem került leigazolásra. A jelentés összeállítói szerint az egyház kísérelte meg a 20.000 tagot számláló szervezet felső vezetői pozícióinak megszerzésével.¹²¹ Rajk László állítólag megállapította, hogy „a cserkészlet és mi, a cserkészletben dolgozó kommunisták spanyolfalat állunk a klérus fasiszta szervezkedése elé.”¹²²

Egy, az új ifjúságpolitika jegyében – valószínűleg 1947 novemberében – készült elemzés az úttörőmozgalomban lévő „szektarista” szociáldemokrata, illetve a cserkészcsapatokban érvényesülő „klerikális reakció” befolyásának megszüntetésére a serdülő ifjúság e két mozgalomának belátható időn belüli egyesítését javasolta célravezető megoldásként. Ennek ellenére, hogy „úgy az egyik, mint a másik legélesebben ellenez minden fúziós törekvést”¹²³

Az MKP KV Ifjúsági Bizottsága 1947. december 12-i ülésén foglalkozott a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége átszervezésének kérdéskörével. A Surányi László által készített előterjesztés

¹¹⁷ Jegyzőkönyv az ifjúsági szervezetek vezetőivel történt megbeszélésről. 1947. október 3. PIL, 274. f. 18. cs. 9. öe.

¹¹⁸ Jelentés a nagybudapesti ifjúsági munkáról. 1947. október. PIL, 274 f. 18. cs. 9. öe.

¹¹⁹ Uo.

¹²⁰ Az MKP Ifjúsági Bizottságának jelentése az ifjúsági szervezetek helyzetéről, az új ifjúságpolitikai feladatokról. 1947. november 25. Közli: Egységbe Ifjúság!... id. m. 412-423. p.

¹²¹ Uo. 414. p.

¹²² Jegyzőkönyv a kommunista cserkészaktíva üléséről. 1948. január 6. PIL, 286. f. 19. cs.

¹²³ „...feladatunk a serdülő ifjúság e két mozgalomát belátható időn belül egyesíteni. Az egyesüléssel kivonhatjuk a két szervezetben tömörült ifjúságot úgy a szektarista szociáldemokrata, mint a reakciós klerikális befolyás alól...” Javaslat az ifjúsági munka eredményesebbé tételére. 1947. november (?), PIL, 274. f. 18. cs. 9. öe.

elemezte addigi munkájuk hibáit. Többek között azt, hogy erőfeszítéseiket a cserkészzet felső vezetésében dülő személyi és klikkharcokra pazarolták, konkrétan Jánosi és Färber közötti személyi ellentétek elsimítására, valamint hogy nem foglalkoztak kommunista befolyás alatt álló új cserkészcsapatok szervezésével. Felvetette azt is, hogy a párttagok túlkonspirált módon működtek a szövetségben belül.¹²⁴

Hibáik kijavítását a cserkészzet átszervezésével kapcsolták össze. Legális tennivalóik között tervezték a cserkészeten belüli demokratikus erők összefogását, a Szövetség befolyásának érvényesítése érdekében a katolikus (reakciós) csapatok megbízható csapatokhoz való kapcsolását. (A 350-400 csapatból 120-150 cserkészcsapat létrehozásával számoltak!) Javasolták az igazolásra nem jelentkező cserkészcsapatokat azonnali hatállyal való felosztatását, valamint 1948. január 31-ig a csapatigazolások befejezését, az igazolást nem kapott csapatok „likvidálását”.

A fentiekkel párhuzamosan az ott dolgozó kommunisták illegális munkájában is változtatást javasoltak. Konkrétan: március 1-ig 100 – ebből 50 újonnan alakított – cserkészcsapatban a párt irányításának érvényesítését, az átszervezés ügyének kerületi, városi, megyei pártfórumokon való elfogadtatását, a kommunista cserkészek instruálását, a demokratikus cserkész-vezető képzés megindítását, cserkészvezetői pártiskola szervezését, aktíva-ülések megtartását stb.

E terv, amelynek megvalósításával 4-5 hónap alatt a cserkészzet egyházi befolyástól való megtisztítását akarták elérni, legnagyobb veszélye immár Jánosi és Färber lettek, akik az úttörőmozgalom gyors fejlődését látva konkurenciát véltek felfedezni benne. Ezért azt tervezték, hogy felhívással fordulnak az iskolákhoz a cserkészcsapatok szervezése ügyében. Ez esetben fennállt a veszély, hogy a konzervatív gondolkodású iskolaigazgatók az úttörőmozgalom helyett a hitoktatók által vezetett cserkészcsapatba „terelték” volna a gyerekeket.

Az Ifjúsági Bizottság végül is elfogadta a cserkészszövetség átszervezéséről szóló tervet, és végrehajtásával megbízta Surányi Lászlót. A vita során Nonn György felvetette azt is, hogy amennyiben nem sikerülne 100 cserkészcsapatot befolyásuk alá vonni, akkor „*az egészet fel kell osztatni*”. Hollós Ervin kijelentette, hogy határozottan és keményen kell a cserkészzet kérdéséhez nyúlni. „*Elkezdjük a katolikus csapatok felszámolását... Nekünk nincs szükségünk nagy cserkészetre, nekünk az kell, hogy a cserkészformát kisajátítsuk – a Kommunista Párt részére.*” Felvetette Bodonyi és Széchyék bevonását is e munkába. A bizottsági határozatban megfogalmazták, hogy a cserkészszövetség konkrét tervet dolgoz ki, amelyet egyeztetés után Rajk László belügyminiszterrel fognak megbeszélni.¹²⁵

Az MKP KV Ifjúsági Bizottsága 1948. január 2-i ülésén a kommunista ifjúsági szervezetek anyagi támogatásának ügye is napirenden szerepelt. Hollós Ervin javaslatára a Magyar Cserkészfiúk Szövetség – mivel szerinte 500 csapatából 400 reakciós – csak a bizottság által már kidolgozott és elfogadott átszervezési terv végrehajtásához kapott volna anyagi támogatást, mintegy 10-15.000 forintot.¹²⁶

Az Ifjúsági Bizottság határozatai értelmében 9 fő részvételével Surányi László lakásán került sor 1948. január 6-án a kommunista cserkészaktíva első ülésére. A résztvevők egymás és saját munkájukról is kritikát mondtak, és konkrét feladatokat vállaltak. Ekkor beszélték meg a cserkész ellenőrző bizottságok létrehozását, területi eloszlását. Elhatározták a katolikus kommunista cserkésztiszték és tisztesek összeírását is.¹²⁷

Az Ifjúsági Titkárság 1948 januárjában készített három hónapos vidéki munkatervében rögzítette vállalásukat, hogy 35 régi csapatban biztosítják a kommunista párt számára a vezetést, míg 25 új, saját vezetés alatt álló cserkészcsapatot hoznak létre.¹²⁸ A kommunista cserkészaktíva január 16-i ülésén szó esett arról, hogy a vidéki kommunista ifjúsági bizottság ülésén első napirend volt a cserkészkérdés, és hogy január 21-e után instruktorkat küldenek a vidéki cserkészcsapa-

¹²⁴ Jegyzőkönyv az MKP KV Ifjúsági Bizottságának üléséről. 1947. december 12. PIL, 274. f. 18. cs. 9. öe.

¹²⁵ Uo.

¹²⁶ Jegyzőkönyv az MKP KV Ifjúsági Bizottságának üléséről. 1948. január 2. PIL, 274. f. 18. cs. 14. öe.

¹²⁷ Jegyzőkönyv a Surányi László lakásán tartott cserkészaktíva üléséről. 1948. január 6. Másolat Gergely Ferenc gyűjteménye.

¹²⁸ Az Ifjúsági Titkárság 3 hónapos vidéki munkaterve. PIL, 274. f. 18. cs. 15. öe.

tokhoz.¹²⁹ 1948. január második felében lebonyolították az első kéthetes cserkészpártiskolát is, amelynek folytatását március közepére tervezték.¹³⁰

A cserkészaktíva 1948. február 3-i ülésén már a kommunista cserkészvezetők munkába állításáról és a cserkészcsapatok baloldali politika számára való megnyeréséről tanácskoztak. Határozataik végrehajtásának ellenőrzésére az MCSFSZ-én belül háromfős bizottságot alakítottak Surányi László, Szentmihályvölgyi Mihály és Szilágyi (?) részvételével. Elhatározták a szövetség Ellenőrző Bizottságának összehívását, valamint hogy segítséget kérnek Hollós Ervintől és Gyenes Antaltól egy NÉKOSZ megbízott cserkészszövetségébe delegálásához.¹³¹

6.2 Az egységes gyermekmozgalom – a cserkészlet és az úttörőmozgalom egyesítése

Az MKP Politikai Bizottsága 1948. január 15-i ülésén hozott elvi határozatában megfogalmazta, hogy időszerűnek látja az egységes nő- és ifjúsági tömegszervezetek megalakítását. Az ezzel kapcsolatos tennivalók kidolgozására egy bizottságot hozott létre, amelynek javaslatait 1948. február 19-én tárgyalták meg.

Megállapították, hogy „*az ifjúsági fronton kialakultak az egységsszervezetek*” – köztük a serdülőkorosztályra vonatkozóan az úttörőmozgalmat említi –, amelyekben a legfontosabb vezetői pozíciókat kommunisták töltenek be, így döntően érvényesül a párt befolyása.¹³² A határozatban a koalíciós pártok ifjúsági szervezeteinek megszüntetéséről, az „*egységes, demokratikus magyar ifjúsági szervezet*”, a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége (a határozatban még Magyar Ifjúság Nemzeti Szövetsége) létrehozásáról esik szó, amelynek kollektív tagjaként nemcsak a létrejött egységsszervezeteket vették számításba, hanem a KIE és a cserkészek leigazolt csapatait is.¹³³

Az MKP KV Országos Ifjúsági Bizottsága 1948. február 21-én tartott ülésén tárgyalta a cserkészszövetség átszervezésével kapcsolatos újabb előterjesztést. Az erre vonatkozó javaslatot már megelőzően kiküldték a bizottság tagjainak, mivel eredetileg egy héttel korábban tervezték a bizottság összejevetelét.¹³⁴ Valószínűleg azért került sor az ülés elhalasztására, mivel meg akarták várni a február 19-én ülésező MKP Politikai Bizottsága ifjúságpolitikai irányvonalról hozott elvi döntését.

Az Ifjúsági Bizottság „*az ifjúsági egység gyermekvonalon való megteremtése*” érdekében öt pontban összegezte tennivalóit. Felvetette Jánosi és Färber cserkészletből való eltávolítását, a cserkészszövetség alapszabályának módosítását, a „*demokratikus alapon*” történő csapatátszervezéseket, a cserkészek és további cserkészkaderek „*demokratikus átnevelését*”. Elérkezettnek látták az időt a szerintük diktatórikus alapokra épülő cserkészvezetési struktúra átalakítására is.

Akkoriban a szövetség határozatait a 40 tagú elnökség előterjesztése nyomán a 96 tagú OIB fogadta el. E testületek működését tagjainak magas létszámából, eltérő pártszimpátiájából fakadóan nehezen lehetett befolyásolni. Az ülésen beszámoltak arról, hogy Hollós Ervin és Surányi László felkereste Karácsony Sándort, és elvileg megállapodtak a cserkészszövetség irányítási struktúrájának átszervezéséről. A csapatok átszervezésével kapcsolatban pedig Rajk László belügyminiszterrel egyeztettek, s miniszteri biztosok helyett szövetségi megbízottak csapatokhoz való kiküldését határozták el, akiket a NÉKOSZ soraiból szerettek volna megnyerni. Szóba került a tankerületi főigazgatóságokon dolgozó ifjúsági referensek munkába való bekapcsolása is. A Cserkészparkban márciustól tervezték a kéthetes vezetőképzés megindítását, ahol „*főleg ideológiai anyaggal átgyúrjuk a népi demokráciától idegenkedőket.*”

¹²⁹ Jegyzőkönyv a kommunista cserkészaktíva heti megbeszéléséről. 1948. január 16. PIL, 286. f. 19. cs.

¹³⁰ A Cserkészfiúk Szövetségének átszervezése. PIL, 274. f. 18. cs. 14. öe.

¹³¹ PIL, 286. f. 19. cs. 49. öe. Szentmihályvölgyi Mátyás feladatul kapta a 100 kommunista vezetés alatt álló cserkészcsapat megalakításához szükséges kádernemzeterv elkészítését.

¹³² Az MKP Politikai Bizottságának határozata az egységes ifjúsági tömegszervezet megalakításának feladatairól. 1948. február 19. Közli: Egységbe Ifjúság!... id. m. 474-475. p.

¹³³ Uo. 474. p.

¹³⁴ Meghívó az MKP KV Országos Ifjúsági Bizottság 1948. február 21-i ülésére. PIL, 274. f. 18. cs. 14. öe.

Az ülésen jelen lévő Szirmai István elfogadta a cserkészszövetség átszervezésének tervezetét. „Kétségtelen, irány az egyesülés. Nem helyes azonban ezt már most nyilvánosságra hozni. Az együttműködést ki kell mélyíteni” – fogalmazta meg véleményét. Határozatban rögzítették, hogy a cserkészek által tervezett 48-as tábort „az úttörőmozgalom és a Cserkészfiúk Szövetsége együtt csinálja 2000-es létszámmal, kommunisták vezetésével, 300 meghívott külföldi gyermekkel.” Szintén határozatban rögzítették, hogy az „Úttörő és Cserkészmozgalom együttműködésére konkrét formákat kell kidolgozni.”¹³⁵

A Magyar Cserkészfiúk Szövetségének szervezeti struktúrájának átalakítására az 1948. február 27-én a KIE Vas utcai székházában tartott ülésen került sor. Karácsony Sándor elnök előterjesztésében a nagy létszámú elnöki tanács helyett egy 9 fős határozathozó és végrehajtó elnökség kezébe helyezték a szövetség irányítását. Ugyanakkor a szervezési, nevelési, vezetőképzési valamint sajtó és kulturális ügyeket az elnök saját hatáskörébe vonta, és megbízta ennek vezetésével Surányi Lászlót. A kommunista cserkészaktíva tagjai számára az ülésen való részvételt és az előterjesztés támogatását pártkötelezettségként írták elő.¹³⁶ A másnap tartott első elnökségi ülésen Surányi – a korábbi párthatározat szerint – bizalmatlanságát fejezte ki Jánosi tevékenységével kapcsolatban¹³⁷, amit rövidesen a vezetésből való eltávolítása követett.

1948. március 1-jén az MKP és az SZDP ifjúsági bizottságai¹³⁸ együttes ülést tartottak, és megegyeztek arról, hogy a két munkáspárt egyesülési szándékát követve élen fognak járni az egységes ifjúsági szervezet létrehozásában is. Többek között megfogalmazták az úttörőmozgalomnak a magyar serdülőifjúság egységes mozgalmává fejlesztését, és a cserkészmozgalomból a múlt rendszer híveinek eltávolítását is.¹³⁹ Mindezt azzal a céllal, hogy „...a magyar cserkész az úttörőmozgalommal együtt teljes erővel vehessen részt a népi demokratikus szellemű ifjúság nevelésében.”¹⁴⁰ A határozat szövegét a munkáspártok napilapjai és az ifjúsági lapok is közölték.

1948 márciusában megjelent a „Negyvennyolctól negyvennyolcig” című tanulmánykötet, amelyben az egyes ifjúsági mozgalmak vezető képviselői beszámoltak jövőbeli terveikről, elképzelt perspektíváikról. E kötetben volt olvasható Szabolcsi Miklós „A magyar cserkész” című írása. A szerző pedagógiai elemzésének summázata: „A cserkész olyan nevelési rendszer, amelyet éppen kitűnő voltánál fogva bármilyen világnézeti tartalommal meg lehet tölteni.”¹⁴¹

Miután 1948 márciusában létrejött a parasztiifjúság egységszervezete, az EPOSZ, és több ifjúsági rendezvényen is „sürgötték” az ifjúsági egységszervezet megteremtését, az MKP Ifjúsági Bizottsága március 19-i ülésén döntött a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége (MINSZ) ifjúsági tömegszervezet megalakításáról.¹⁴²

Ugyanezen a napon készült az Ifjúsági Titkárságon feljegyzés arról, hogy a „klérus reakciós befolyásának szétzúzása” jegyében március 20-án 50-60 cserkésztsízt részvételével megalakítják a Katolikus Cserkésztsízt Szent György Munkaközösségét.¹⁴³ Mint megfogalmazták „a klérus ifjúsági tömegbázisát elsősorban az egységszervezet erősítésével kell leszűkíteni.”¹⁴⁴

A MIOT 1948. március 22-i ülésén Non György főtitkár javaslatot tett a két munkáspárt ifjúsági bizottságainak határozata alapján az új egységszervezet, a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége

¹³⁵ Jegyzőkönyv az MKP KV Ifjúsági Bizottsága üléséről. 1948. február 21. PIL, 274. f. 18. cs. 14. öe.

¹³⁶ Surányi László levele. 1948. február 26. Másolat. Gyermekek és Ifjúságszervezet-történeti Múzeum. Iratgy. Szávai d.

¹³⁷ Jánosi Sándor levele. 1948. március 1. Másolat. Gergely Ferenc gyűjteménye.

¹³⁸ Az ülésen az MKP Ifjúsági Bizottsága tagjaként Dénes István, Gyenes Antal, Hollós Ervin, Kelen Béla, Nonn György, Szalai Béla, Szendrő Sándor, Réti Ervin és Várhegyi György, valamint az SZDP Ifjúsági Bizottságának tagjaként Bodonyi Pál, Dobó József, Koblenz István, Péteri István, Rác Tamás és Schultheisz Sándor vettek részt. Közli: Egységbe Ifjúság!... id. m. 478. p.

¹³⁹ Az MKP és az SZDP Ifjúsági Bizottsága együttes ülésének határozata az ifjúsági egység megalakításáról. 1948. március 1. Közli: Egységbe Ifjúság!... id. m. 476-478. p.

¹⁴⁰ Uo. 477. p.

¹⁴¹ Negyvennyolctól negyvennyolcig. Bp., 1948. 231. p.

¹⁴² Közli: Egységbe Ifjúság!... id. m. 475. p.

¹⁴³ Terv a katolikus ifjúsági baloldal kialakítására. 1948. március 19. PIL, 274. f. 18. cs. 15. öe. A Katolikus Cserkésztsízt Szent György Munkaközösségének felhívása. *Cserkészfiúk*, 1948. 8-9. sz. 9. p.

¹⁴⁴ Terv a katolikus ifjúsági baloldal kialakítására. 1948. március 19. PIL, 274. f. 18. cs. 15. öe.

(MINSZ) létrehozására. Az ifjúsági rétegszervezetek képviselői előtt ismertette annak szervezeti felépítését és javaslatot tett ideiglenes vezetősége tagjaira is. Javaslatát az ülés résztvevői egyhangúlag elfogadták, és deklarálták a MINSZ megalakulását.¹⁴⁵

A magyar ifjúság egységes szervezetének reprezentatív funkciót ellátó felső szervébe, a választmányba az úttörőmozgalom két képviselőjét, Nádor Györgyöt és Szendrő Sándort, míg a cserkészlet képviselőjeként Surányi Lászlót is beválasztották. A szűkebb, irányító tevékenységet gyakorló Központi Intéző Bizottságba már ekkor is az úttörőmozgalom képviseltette magát Szendrő Sándor személyében.¹⁴⁶

Valószínű, hogy az MKP KV Országos Ifjúsági Bizottság februári határozata értelmében az úttörő és cserkészmozgalom együttműködésére vonatkozó konkrét tervjavaslat még 1948 márciusában elkészült, de azt – az egyesülés lebonyolításának néhány hét alatt történő lefolytatását kifogásolva – elvetették, s egy új, a fokozatosságot szem előtt tartó tervet készítettek.¹⁴⁷ Attól tartottak ugyanis, hogy az egyesítés gyors lefolytatásával elveszíthetik a még csak félig megnyert, illetve a közeljövőben még megnyerhető cserkészcsapatokat, másrészt pedig az „*egészséges Úttörő Mozgalom szervezetébe reakciós csoportok kerülhetnek.*”¹⁴⁸

Valószínűleg ennek alapján került sor az 1948. április elején tartott nagybudapesti cserkész-tiszti konferenciára, ahol határozatot fogadtak el arról, hogy „...*Felhatalmazzuk a Magyar Cserkészfiúk Szövetségének Elnökségét, hogy haladéktalanul lépjen érintkezésbe az Úttörővezetőséggel és kezdje meg a két mozgalom egyesülésére irányuló tárgyalásokat...*”¹⁴⁹ Ennek a nagy jelentőségű lépésnek a híre gyorsan terjedt és tovább fokozta a mozgalmon belüli erjedést, főként a tisztikar tagjai körében. Az úttörőmozgalom lapjában, a Pajtás április 15-i számában „*Egyesülnek a cserkészek az úttörőkkel*” címmel jelentetett meg tudósítást.

1948. április 6-án az OIB felhatalmazásával Färber József országos ügyvezető elnök és dr. Erdélyi Ferenc külügyi vezető az MCSFSZ Országos Elnöksége nevében aláírta a „*nemzetközi imperializmus és nagytőke ügynökévé lett*” Nemzetközi Cserkésziroda és Konferencia tagjai sorából való kilépést bejelentő, Londonba küldött levelet.¹⁵⁰

Az április 16-án tartott cserkész sajtókonferencia igyekezett pontos képet adni a mozgalom helyzetéről. Nem véletlenül részletezték a két gyermekmozgalom viszonyát, kiemelve azt, hogy az egyesülésnek még csak a lehetősége áll fenn. Így sem sikerült egyértelmű sajtómagyarázatot adni. Az ülésről kiszivárgó és a lapokban megjelenő híreket nehéz volt ellensúlyozni. Hiába írta pl. az *Élet és Jövő*, hogy az egyesítésnek még csak a terve készült el, az egyébként is meglévő aggodalom (ellenérzés), érdeklődés elemi erővel tört felszínre.¹⁵¹

1948. április 9-én az MKP KV Országos Ifjúsági Bizottsága harmadik napirendi pontként Szendrő Sándor és Surányi László előterjesztésében tárgyalta a cserkész és úttörőmozgalom együttműködésének kérdéseit.¹⁵² Az ülésre készült beszámolóban ismertették, hogy 220 cserkészcsapat feloszlata az ellenőrző gárda és a hatóságok igénybevételével folyik, s 65 csapathoz szövetségi megbízottat neveztek ki, akiknek 4 hónap állt rendelkezésükre a „*reakciós vezetők*”

¹⁴⁵ Jegyzőkönyv a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége alakuló üléséről. 1948. március 22. Közli: *Egységbe Ifjúság!*... id. m. 490-493. p.

¹⁴⁶ Uo. 491-492. p.

¹⁴⁷ [A cserkész és úttörőmozgalom kérdéseiről. 1948. április 9.] PIL, 274. f. 18. cs. 15. öe. A gyors egyesítés tervében április 10-ig mintegy 220 csapat belügyminisztériumon, MINSZ titkárokra és a MCSFSZ ellenőrző gárdájának útján történő feloszlásával számoltak. 65 csapathoz főleg kommunista szövetségi biztos kiküldését tervezték, akiknek 1 hónap alatt kellett volna a csapatokat átszervezni, a „reakciós vezetőgárdát” leváltania. Április 15-ig létre akarták hozni a közös vezetőségeket és bizottságokat a központban, a kerületekben és a főigazgatóságokon. A közös elnökség vezetője a javaslat szerint Szendrő Sándor, tagjai cserkész részről Surányi László, Färber József, Alföldi István, Csizsai István, Szentmihályvölgyi Mátyás és Bodonyi Pál lett volna. Május 2-ára tervezték volna a kommunista befolyás alatt álló 120 cserkészcsapat részvételével az úttörőkkel való egyesülést kimondó rendkívüli közgyűlést. Az Úttörő Mozgalom és a Cserkészfiúk Szövetsége egyesülésének tervezete. PIL, 286. f. 19. öe.

¹⁴⁸ [A cserkész és úttörőmozgalom kérdéseiről. 1948. április 9.] PIL, 274. f. 18. cs. 15. öe.

¹⁴⁹ *Pajtás*, 1948. április 15.

¹⁵⁰ A közleményt közli: *Cserkészfiúk*, 1948. 8-9. sz. 2. p.

¹⁵¹ Gergely Ferenc: *Cserkészek – úttörők (1944/45-1948)* Kézirat. [oldalszámazás nélkül] (résztanulmány)

¹⁵² Jegyzőkönyv az MKP KV Ifjúsági Bizottsága üléséről. 1948. április 9. PIL, 274. f. 18. cs. 15. öe.

eltávolítására, a gyerekek „*saját demokratikus csapataik köré*” tömörítésére. A csapatok „*demokratikus keretekbe*” való áterelésében kiemelten számoltak a helyi MINSZ titkárok segítségére, akik az egységes ifjúsági szervezet szervezői voltak. Május 30-ára megbízható csapatok részvételével tervezték az úttörőmozgalommal való egyesülés szükségességét kimondó, rendkívüli közgyűlés összehívását, amelyet közös intézőbizottságok létesítése előzött volna meg.

A cserkészek ideológiai átnevelésére a Hárshelyen állandó vezetőképző iskola létesítését, tíz városban és Budapesten kétnapos hétvégi átképző konferenciákat terveztek. A kommunista cserkésztestet továbbképzésére háromhetes pártiskola létrehozását javasolták, míg a cserkész és úttörővezetők részére közös állandó iskolalétesítést tervezték.¹⁵³ A nyári cserkész-táborozásokat úttörők bevonásával a barátkozás jegyében gondolták lebonyolítani. Az augusztusra tervezett csillebérci 48-as Nagytábort közös úttörő és cserkész parancsnoksággal akarták lebonyolítani, s e táborozással kívánták az „*egyesülés szervezeti részét lezárni, úgyhogy az új iskolaévre már közös szervezetbe tömörülve indul az új közös ifjúsági mozgalom*”, amelynek elnevezése – a javaslat szerint – Magyar Úttörők Szövetsége. Ekkor vázolták fel annak szervezeti kereteit is.¹⁵⁴

1948. április 20-i keltezéssel megjelent a belügyminisztérium a „*Feloszlatott cserkészcsapatok ügyében eljárás és központi megbízottak hatósági támogatása*” tárgyában a törvényhatóságokhoz intézett rendelete.¹⁵⁵ Ez jogalapot nyújtott az egyesítésben bevonni nem kívánt cserkészcsapatok feloszlatására, működésük hatósági úton való betiltására.

Ennek az időszaknak külpolitikai háttérét a berlini válság képezte, a következő hónapok cserkésztörténeti eseményei már a két munkáspárt egyesülése és a Tájékoztató Iroda határozatának összefüggései közé helyezve nyerik el valódi értelmüket.

1948. május elejére olyannyira megerősödött a kommunista cserkészvezetők befolyása a MCSFSZ-ben, hogy a januárban kidolgozott három hónapos terv alapján ekkorra már 181 cserkészcsapat 359 cserkészvezetője, valamint 530 őrsvezető kiképzését végezték el. 146 cserkészcsapatot oszlattak fel, amelynek tényleges véghezviteléhez a már említett belügyminiszteri rendelet biztosított jogi háttérrel. 60 csapat autonómiáját felfüggesztették, 60 csapat mellé pedig kommunista nézetű szövetségi megbízottakat rendeltek ki. Befolyásukat mutatja, hogy „*Karácsony Sándort és Jánosit minden különösebb megrázkódtatás nélkül tudtuk eltávolítani.*” (Karácsony Sándor 1948 februárban mondott le az MCSFSZ elnöki posztjáról.)¹⁵⁶ Jelentésükben beszámoltak arról, hogy a csapatok munkájának középpontjába a „*úttörőkkel való egyesülést szabjuk meg.*”¹⁵⁷ A két mozgalom közelítését a külsőségek is mutatták. Az egykori cserkészintézmények már kettős néven szerepeltek: hárshelyi Úttörő-Cserkészpark, Úttörő-Cserkészbolt.

Az MKP KV Országos Ifjúsági Bizottság májusi 21-i ülése már az „*egyházi reakcióval szemben folytatott eddigi illegális munka*” helyett az „*egyházi reakció*” nyílt felszámolása jegyében folyt. Szirmai István felvetette, hogy a cserkészfiúk foglaljanak állást a napirenden lévő egyházi iskolák államosításával kapcsolatban, és hogy hivatkozni kell arra, „*hogy az egyház feloszlatta a demokratikus katolikus cserkészcsapatokat.*”¹⁵⁸

Ekkor már cserkészfiúk vezetősége is egyre határozottabban képviselték a „*haladó*” ifjúságpolitikát. A júniusban rendezett pütkösi I. Országos Őrsvezetői Tábor tagjai ennek megfelelő képzést-nevelést kaptak, ilyen útravalóval tértek vissza csapataikhoz. A tábor emlékeztetője így fogalmazta meg a cserkészet jövőjét: „*Természetes, hogy ez a demokrácia nem akarja megszüntetni a cserkészetet, mintegy beolvastva az úttörő mozgalomba, mert tisztában van cserkészet hagyományaival és értékeivel és ezeket az értékeket akarjuk mi felhasználni az úttörőkkel való*

¹⁵³ A 3 hetes cserkész-úttörő iskola 1948 nyarán is működött Sudár Lajos vezetésével. Kimutatás az ifjúsági iskolákról és a nyári oktatási kaderszükségletről. MKP KV Ifjúsági Titkárság. 1948. május 7. PIL, 274. f. 18. cs. 17. öe.

¹⁵⁴ A 6-10 éveseket úttörő-pajtás, a 10-14 éveseket úttörő-cserkészek néven nevezték volna, s tagfelvétel korhatárát 14 évben határozták meg. A formai elemek között az úttörő-egyenruha bevezetését tervezték, mivel a fehér ing a „széles néprétegek részére” jobban hozzáférhető, míg a khaki cserkészinget kiránduló, tábori egyenruha részévé javasolták tenni. [A cserkész és úttörőmozgalom kérdéseiről. 1948. április 9.] PIL, 274. f. 18. cs. 15. öe.

¹⁵⁵ 492.042 (1948. IV. 3./ Másolat. Gergely Ferenc gyűjteménye.

¹⁵⁶ Karácsony Sándor: Magyarság és nevelés. Válogatott tanulmányok. Bp., 2003. 304. p.

¹⁵⁷ A Magyar Cserkészfiúk Szövetségének jelentése. [1948. május.] PIL, 286. f. 18. öe.

¹⁵⁸ Jegyzőkönyv az MKP KV Országos Ifjúsági Bizottsága üléséről. 1948. május 21. PIL, 274. f. 18. cs. 15. öe.

együttműködésünk folyamán... A cserkészlet megmarad, mint önálló mozgalom mindaddig, amíg az egység lehetőségeit az utolsó kérdésig meg nem tudjuk oldani."¹⁵⁹

1948. június 27-én került sor a Fiumei úti OTI színházban a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége országos rendes tisztújító közgyűlésére.¹⁶⁰ A MINSZ nevében felszólaló Kelen Béla többek között kijelentette, hogy, „*a népi demokráciák országaiban az úttörőmozgalom felépítése és módszerei alkalmasabbnak bizonyultak a cserkészletnél.*” A jövő az úttörőké, akiknek munkájában – mondta Surányi László – a cserkészlet bevált pedagógiai módszereit egyesítik a tudományos szocializmus ideológiájával. A közgyűlés egyhangúlag adta meg hozzájárulását az úttörőmozgalommal való egyesülést előkészítő tárgyalások megkezdésére.

1948. július elején konkrét terv készült a cserkészlet és úttörők szervezeti egyesítésének lépéseiről. Megfogalmazták az egyesülés hármasságát: a serdülő ifjúság egységét, a reakciónak vonzerőt jelentő cserkészlet „*lezárását*”, és a cserkészlet „*demokratikus kádereinek*” úttörőmozgalom számára való felhasználását. Tevékenységük középpontjába az egyesülés gondolatának és szükségességének terjesztését, valamint annak szervezeti előkészítését állították. Az új egység szervezetnek Magyar Köztársaság Úttörő Szövetsége nevet javasolták. Egyszerűbb cserkészformálások átvételével akarták „*dokumentálni*” hogy egyesülésről és nem beolvadásról van szó.

Ebben az időpontban 350 iskolai, üzemi, illetve területi szervezésű cserkészcsapat működött. Az általános iskolákban lévő cserkész és úttörőcsapatok közös vezetőség alatti egyesítését szabták meg, míg a középiskolákban a cserkészcsapatok megszűnését és a Magyar Diákok Nemzeti Szövetségébe való beolvadását tervezték. Az üzemi cserkészcsapatok úttörő-korosztályú tagjait az üzemi úttörőcsapatba „*egyesítik*”, az idősebbek a SZIT-be olvadhattak be. Helyzetüknél fogva a legproblematikusabbak a területi cserkészcsapatok voltak, amelyek főleg a református egyház-
községekhez tartoztak. Itt átmeneti megoldásként a legközelebbi iskolai úttörőcsapattal való egyesítést tervezték, ahová, így más iskolába járó gyerekek is beléphetek.¹⁶¹

A MCSFSZ felszólítására 1948 augusztusáig az akkor működő 330 cserkészcsapatból 250 jelentette be egyesülési szándékát. Ebből mintegy 150, úttörőcsapattal kívánt egyesülni. Ez azonban korántsem volt egyszerű, mivel a cserkészcsapatok szervezettsége és gyakorlati munkában szerzett tapasztalata – kommunista ifjúságpolitika irányítói szerint – veszélyt jelentett a „*legerősebb úttörőcsapatoknál is.*” Reális veszélynek ítélték gyakorlati példák alapján, hogy az egyesült cserkészcsapat az úttörőcsapaton belül frakciót alkotva dolgozik, vagy hogy a cserkészcsapatot egyszerűen csak átkeresztelik úttörővé. Tartottak a továbbműködő cserkészcsapatoktól is, mivel egyes csapatok bejelentették, hogy nem kívánnak egyesülni senkivel, és dolgoztak tovább. A csurgói cserkészcsapat például a Mária Kongregáció szervezeteként akart továbbműködni a helyi diákszövetség és az úttörőcsapat keretein belül. A vezetők cserkészlet iránti elkötelezettségét is veszélyforrásnak ítélték, mivel „*Még a demokratikus és a legmegbízhatóbb cserkészlet, akiket állandóan felhasználunk és jelenleg mint úttörővezetők dolgoznak, egy rövid levélbeni felszólításra cserkészlet elvégzésére bármikor jelentkeznek.*”

E „*veszélyek*” kiküszöbölésére fontosnak tartották az egyesülő csapatok helyzetének egyenkénti vizsgálatát. Minden csapatot, illetve 14 éven felüli vezetőjét a kerületenként, városokként és megyéenként felállítandó – a MINSZ ifjúsági titkárság, a MINSZ titkárság egy tagjából és az úttörőtitkárság tagjából álló – igazolóbizottság elé tervezték állítani. A leigazolt vezetőket ők osztották volna szét az úttörőcsapatok között, míg a le nem igazolt személyeket kizárták volna a MINSZ szervezeteiből. Az úttörőkkel nem igazolt cserkészcsapatok feloszlását és vagyonuk elkobzását javasolták.

Körrendeletben kívánták szabályozni azt, hogy minden volt cserkész csak a saját iskolájában lévő úttörőcsapatnak lehet a tagja, valamint hogy minden úttörőcsapatban csak egy 14-18 év közötti cserkész maradhat, akik számára továbbképzést szerveztek volna. A 18 éven felüli cser-

¹⁵⁹ Hárshelyi Emlékeztető. (összeáll. Alföldi István). Bp., 1948. 7-9. p.

¹⁶⁰ Gergely Ferenc: Cserkészlet – úttörők (1944/45-1948) Kézirat. [oldalszámolás nélkül] (résztanulmány)

¹⁶¹ Tervezet a cserkészlet és az úttörők szervezeti egyesítéséről. [1948. július] PIL, 286. f. 19. öe.

készvezetők az Országos Nyilvántartási Osztály engedélyével állhattak volna mozgalmi munkába.¹⁶²

6.2 A katolikus cserkészirányzat tevékenysége a hazai cserkészlet fennmaradásáért

A katolikus cserkészvezetők 1947. október 5-én a budapesti Piarista Gimnáziumban Sík Sándor elnökletével gyűltek össze, ahol Galambos Iréneusz és Dombos Fülöp javaslatára ismét felvetődött az önálló katolikus cserkészszövetség létrehozásának ügye. A jelenlévők végül deklarálták, hogy a cserkészlet a jövőben is a lelkek megbékélését, a társadalmi kiengesztelődést szolgálja.¹⁶³

Az MKP KV Ifjúsági Titkársága 1947. november végén az ifjúsági szervezetek helyzetéről készített összegzésében a MCSFSZ-ről megjegyezték, hogy bár felső vezetésében komoly befolyása van a kommunista pártnak, mégis a „*csapatok döntő többsége az egyház befolyása alatt áll*”, s az egyház kísérletezik a 20.000 tagot számláló szervezet felső vezető pozícióinak megszerzésével.¹⁶⁴ Ezért elutasították, illetve hátráltatták a katolikus cserkészcsapatok leigazolását, nem engedélyezték a tiszta, homogén vallásfelekezeti csapatok működését, hanem a kötelezték őket arra, hogy a „vegyességi elv” alapján más felekezeti cserkészekkel egészítsék ki soraikat stb.¹⁶⁵

1947. december 4-én a törvényhozás megszüntette Magyarországon a „beveti” és az „elismert” vallásfelekezetek jogállása közötti különbségeket. Ezzel a döntéssel a katolikus egyház által addig élvezett előnyök is elvesztek. Nyilvánvaló volt, hogy a kormányzat ezt a törvényt csupán az első lépésnek tekinti az állami és az egyházi, illetőleg vallási funkciók elválasztása vonatkozásában, és végre kívánja hajtani az állam és az egyházak – történelmi jelentőségű – szétválasztását. 1948 tavaszán ezzel összefüggésben került napirendre az iskolák államosításának kérdése, amely a katolikus cserkészlet további életére is kihatással volt.

A MCSFSZ helyzetéről – valószínűleg 1947 decemberében – készült jelentésből értesülünk arról, hogy „*Az egyház Mindszenty-szárnya a cserkészszövetségből való teljes visszavonulást követeli, egy kat. szövetség egyidejű megalapításával.*” A másik, Sík Sándor által képviselt irányzat ezzel szemben a szövetség munkájában való részvétel, és több országos vezetői tisztség megszerzésére irányuló koncepciót képviselte.¹⁶⁶

Ekkor, 1947 decemberében a leigazolt 341 cserkészcsapatnak 30%-a, kb. 100 csapat volt még egyházközségi, azaz katolikus szervezésű.¹⁶⁷

1948. február 29-én a fővárosi XI. kerületi Szent Imre herceg úti cisztercita gimnáziumban mintegy 20 katolikus cserkészvezető részvételével tartottak országos cserkészletbizottsági lelkinapot.¹⁶⁸ Az egyre gyakoribb katolikus cserkészlet elleni támadások, az állandó kritika és nehézségek, valamint a katolikus cserkészvezetők megfogyatkozása sokak véleményét a valós helyzet, a realitások által kínált működési lehetőségek elfogadása felé orientálta. Ezt a folyamatot már a kommunista ifjúságpolitika kezdeményezései lendítették előre.

Az 1948. március 20-án a 148. sz. Nagyboldogasszony cserkészcsapat otthonában szervezett katolikus cserkészletbizottsági konferencia résztvevői deklarálták a „*demokráciában megújított cserkészlet*” munkájában való részvételüket, és megalakították a Katolikus Cserkészletbizottság Szent

¹⁶² Az úttörő cserkész egyesülés fennálló veszélyei és annak kiküszöbölése. 1948. augusztus. PIL, 286. f. 19. öe.

¹⁶³ *Új Ember*, 1947. október 12. 8. p.

¹⁶⁴ Az MKP Ifjúsági Bizottságának jelentése az ifjúsági szervezetek helyzetéről, az új ifjúságpolitikai feladatokról. 1947. november 25. Közli: *Egységbe Ifjúság!*... id. m. 414. p.

¹⁶⁵ Bakay Kornél: *Ragyogi, cserkészlilium!*... id. m. 177. p.

¹⁶⁶ Jelentés a Magyar Cserkészfiúk Szövetségének jelenlegi helyzetéről. 1947. december (?) PIL, 286. f. 18. öe. Az irat keltezetlen, de utalnak benn arra az OIB ülésre, amikor Jánosi és Färber átvették hivatalukat (1947. október 19.), és még együtt dolgoznak velük, s nincs szó még az eltávolításukról sem, ami decemberben már felmerült.

¹⁶⁷ A Magyar Cserkészfiúk Szövetségének átszervezése. 1947. december 12. PIL, 274. f. 18. cs. 9. öe. Az igazolatlan csapatok száma 88, míg a régi, igazolásra nem jelentkezett csapatok száma 400 volt. Ezek többsége szintén katolikus szervezőtestületekkel rendelkeztek.

¹⁶⁸ *Új Ember*, 1948. február 29.

György Munkaközösségét.¹⁶⁹ Ez a szerveződés is a kommunista ifjúsági politika célkitűzéseként, aktív szervezőmunkája révén jött létre.¹⁷⁰

Természetesen erről a résztvevők néhány kivételtől eltekintve mit sem tudtak, sőt, a szervezetlen és „események” sodorta gyűlésen az első hozzászólások után egyenesen „veszélyesnek és károsnak” tartotta a munkaközösséget, az „új cserkész szektának” a létrehozását. Surányi László azonban felszólalásával megfordította a hangulatot, és Färber Józsefet is meggyőzve érvelt a munkaközösség megalakítása mellett. A résztvevők végül a házigazda cserkészparancsnok, Halász Béla előterjesztésében elfogadták munkaközösség szervezeti kereteire és vezetőire tett javaslatot.¹⁷¹ E munkaközösség tagjai végeredményben azon katolikus cserkésztestületek voltak, akik a MCSFSZ kereteit elfogadva akarták a katolikus cserkésztestületet szervezni, folytatni.

1948. március közepére azonban már megfogalmazódott a kommunista (ifjúság)politikában a „reakciós klérus” szétzúzásának harci feladata is. A Katolikus Cserkésztestületek Szent György Munkaközösségét – Surányi László emlékei szerint – „figyelem elterelő szövetségnek szánta a párt”.¹⁷²

Ekkor már egyre szélesebb körben terjedt el a cserkésztestület és az úttörőmozgalom tervezett egyesülésének híre. 1948 februárjában már Jánosi Sándor és a regösök vidéken a cserkésztestület feloszlásáról, a cserkésztestület úttörőkkel történő kényszeregyesüléséről beszéltek.¹⁷³ Ennek megakadályozása érdekében a római katolikus egyház a katolikus cserkésztestületön keresztül kész volt ismét tárgyalásokat kezdeni a szövetség vezetőivel. A Katolikus Cserkésztestületek Assisi Szent Ferenc Munkaközösségében Velösy Ede és követőivel szemben Sík Sándor és Galambos Iréneusz azt a nézetet képviselte, hogy a katolikus csapatoknak a szövetség munkájába való bekapcsolásával meg lehet akadályozni az úttörőkkel való fúziót.¹⁷⁴

1948. április 18-án azonban „illetékes egyházi hely nyilatkozata” jelent meg az Új Ember c. lapban, amelyben az 1946 szeptemberében megfogalmazott pontokra hivatkozva kárhóztatta és elutasította a Magyar Cserkésztestület Szövetsége által kitűzött célokat, a Nemzetközi Cserkésztestületből való kilépést, az úttörőkkel való egyesülést, stb. Megfogalmazták azt is, hogy amíg nem kapnak biztosítékot arra, hogy „a katolikus ifjúságnak katolikus szellemben való nevelése a magyar cserkésztestületen belül megtörténhetik, addig cserkésztestületünk szünetelteszük.”¹⁷⁵

Ugyanakkor a Szent György Munkaközösségbe tömörült „demokratikusan érző” katolikus cserkésztestületparancsnokok – ismerve létrehozóinak indíttatását és háttérét – ugyanezen napon a Világ c. lapban megjelent közleménye elítélte az „illetékes hely” állásfoglalását, s bejelentette a katolikus cserkésztestület további folytatását is.¹⁷⁶

A belügyminiszter által jóváhagyott alapszabállyal rendelkező egyesület, a MCSFSZ joggal kifogásolhatta a fenti illetékes egyházi hely nyilatkozatát, mivel az egyházi szervezőtestületek a szövetség döntéshozói szintjein hitbuzgalmi kérdésekben érvényesíthették javaslataikat, de cserkésztestületparancsnokok feloszlására nem szólíthattak volna fel. A szövetség taktikusan felajánlotta azt is, hogy a cserkésztestületet folytatni akaró csapatok fordulhatnak hozzá, mint szervező testülethez.¹⁷⁷

A katolikus cserkésztestületparancsnokokból volt ahol Szívtestőrgárdát szerveztek, volt ahol beszüntették működését. 1948. május közepéig 23 csapat kérte az MCSFSZ szervezőtestületi támogatását

¹⁶⁹ *Világosság*, 1948. március 24., illetve *Magyar Nemzet*, 1948. április 18.

¹⁷⁰ Terv a katolikus ifjúsági baloldal kialakítására. 1948. március 19. (Feljegyzés) PIL, 274-18/15.

¹⁷¹ Jelentés az 1948. március 20-án megtartott katolikus cserkésztestületi konferenciáról. PIL, 286. f. 283. öe.

¹⁷² Visszaemlékezés melyet Surányi Lászlóval készített az 1539. sz. Zrínyi Miklós Úttörőcsapat „Hagyományokat ápoló” történelmi szakköre. Perbál, 1981. (Kézirat) 13. p. A munkaközösség irodáját Gerelyes Ede vezette.

¹⁷³ Jegyzőkönyv az az MKP KV Ifjúsági Bizottsága üléséről. 1948. február 21. PIL, 274. f. 18. cs. 14. öe.

¹⁷⁴ Kivonat az ÁVO 1948. május 27-én kelt jelentéséből. PIL, 286. f. 283. öe.

¹⁷⁵ *Új Ember*, 1948. április 18. Gergely Ferenc: Cserkésztestület – úttörők (1944/45-1948) Kézirat. [oldalszámozás nélkül] (résztanulmány)

¹⁷⁶ *Világ*, 1948. április 18.

¹⁷⁷ Felhívás a szervezőtestülettel nem rendelkező csapatokhoz. 3. sz. körlevél. 1948. március 25. 49-50. p.

további működéséhez. Erre az időpontra már feloszlottak 146 csapatot, amelynek „95%-a klerikális volt”, és a „klérusnak a kezében nyíltan ma már mindössze 20 csapat” működött.¹⁷⁸

1948. június 16-án az országgyűlés elfogadta az 1948. XXXIII. tc.-t a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba való vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában. Az államosítás utáni napokban az AC több vezetőjét és munkatársát letartóztatták, és 1948 júliusában a népbíróság különtanácsa – az előző években aktív cserkészvezető – Olti Vilmos elnökletével tárgyalta az un. AC-pert. A szervezet ügyvezető elnöke, Mihalovics Zsigmond 1948 júniusában Mindszenty engedélyével titokban elhagyta az országot. Ezen eseményekkel párhuzamosan az AC katolikus ifjúságpolitikára gyakorolt hatása leszűkült, elsősorban a hitoktatás ügyének védelmére koncentrált.¹⁷⁹

Ettől kezdve már nem beszélhetünk a cserkészeten belül katolikus ifjúságpolitikai irányvonalról, csak egyértelműen a kommunista párt ifjúságpolitikai célkitűzéseinek gyakorlati megvalósításáról.

Említsük meg a református egyház véleményét is a cserkész-úttörő egyesítésről. Amikor 1948. áprilisában a katolikus egyház hivatalos nyilatkozatban az egyesítés ellen foglalt állást, azt követően rövidesen a református egyház presbiteri, majd a konvent értekezlete is kialakította a saját álláspontját. Ebben négy pontban fogalmazták meg elvárásaikat a MCSFSZ-vel szemben:

- 1 Hívei a cserkész-úttörő együttműködésnek.
2. A 10 cserkész törvény és fogadalom szelleméhez ragaszkodnak.
3. Ne szakítsa meg kapcsolatait az MCSFSZ a világ ifjúsági szervezeteivel.
4. Az egyesülés után csapatfenntartó egyesület egyházközség is lehessen.

A kommunista cserkészifjúságpolitika irányítóit csak az zavarta némileg, hogy a fogadalom szövegében benne volt az „Isten” szó, de mint megfogalmazták „ezen sem fogunk különösképpen problémázni.”¹⁸⁰

6.3. Az úttörőmozgalom és az egyesítés

Kevés információval rendelkezünk az úttörők és cserkészek versengéséről, egymás közti feszültségeiről, a pofozkodásokról. A szárnyait bontogató úttörőmozgalom cserkészbaráti megnyilvánulása volt az, hogy ének, tánc, játék foglalkozásokat, valamint síp, kar, zászló és sátorverés gyakorlati bemutatókat tartottak a cserkészvezetők az 1947. májusában a fővárosi szabadsághegyi úttörőotthonban rendezett Úttörővezetők (második) Pünkösdi Országos Értekezletén.¹⁸¹

Mindenesetre valós probléma lehetett a cserkész és úttörők közötti rivalizálás, mivel az MCSFSZ vezetése is foglalkozott a kérdéssel. Az Elnöki Tanács 1947. júniusi ülésén elemezte a cserkészek és az úttörők kapcsolatát és határozatot hozott egy Cserkész-Úttörő Összekötő Bizottság létrehozásáról.

A bizottság tagjai 1947. október 1-jén tanácskoztak először a Magyar Cserkészszövetség székházában, és körlevélben fogalmazták meg céljukat, hogy „a két mozgalom közti ellentétek elsimítására és a lehető együttműködés biztosítására” alakultak meg.¹⁸² Elhatározták, hogy havonta üléseznek, és mindkét szervezet alsóbb szintjein összekötő bizottságokat hoznak létre. Október közepére Budapest kerületeiben megalakultak a 4-4 főből álló bizottságok, valamint a megyeszékhelyeken és a főváros környéki peremtelepüléseken jöttek létre.¹⁸³

¹⁷⁸ A Magyar Cserkészfiúk Szövetségének jelentése. [1948. május.] PIL, 286. f. 18. öe.

¹⁷⁹ Gianone András: A magyar Actio Catholica... id. m. 121-123. p.

¹⁸⁰ Tervezet a cserkészek és az úttörők szervezeti egyesítéséről. [1948. július] PIL, 286. f. 19. öe.

¹⁸¹ Trencsényi Imre: Cserkészek és úttörők versengése – gyakor. Ifjúsági Szemle, 1989. 5. sz. 53. p.

¹⁸² A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége 1. sz. körlevele. 1947. október 15. 12. p.

¹⁸³ Jegyzőkönyv a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége által összehívott Országos Intéző Bizottság 1947. október 19-i üléséről. MOL, P 1359-49/e.

Az iskola- és helytörténeti kiadványok úttörőcsapatokra vonatkozó információiból nyomon követhető, hogy az úttörőmozgalom szervezése lassan haladt 1946-b47-ben.¹⁸⁴ Ennek felgyorsítására 1947 októberében Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter elnöklésével létrehozták az Úttörő Mozgalom Nevelési Tanácsát. Az alakuló ülésen részt vett a VKM politikai államtitkára, Alexits György, valamint a Ortutay miniszter is, aki kijelentette, hogy az úttörőmozgalomnak pártkülönbség nélkül az egész magyar ifjúság érdekeit kell szolgálnia, s olyan munkát kell végeznie, hogy az egész magyar társadalomban megértésre és elfogadásra találjon.¹⁸⁵

Lökést adott az úttörőszervezetek munkájának a MIOT 1947. november 29-i ülésének határozata is, amely: „*Felhívja az egész demokratikus fiatalságot, tekintse sajátjának a serdülő fiatal-ságnak ezt a mozgalmát (ugyanakkor szükségesnek tartja a MIOT azt, hogy) az Úttörő Mozgalom egészítse ki az általános iskolában folyó nevelést és szorgalmazza úttörőcsapatok megszerzését minden általános iskolában...*”¹⁸⁶

Ezt követően 1948. január 7-i ülésén már az úttörőmozgalom Országos Elnöksége fogalmazta meg szervezetének általános iskolai csúciszervvé való kiépítését.¹⁸⁷ Az ez év elején megjelent Úttörővezetők Kézikönyvében a cserkészetet az úttörőmozgalom testvérmozgalmának nevezték és – a leírtak szerint – testvéri együttműködés keretében akarták a magyar serdülő ifjúság problémáinak eredményesebb megoldását.¹⁸⁸

Az 1948. március 20-án mintegy 200 nagybudapesti őrsvezető részvételével megtartott I. Úttörő őrsvezetői konferencián felvetődött a cserkészekkel való együttműködés szükségessége is. De „együttműködési” feltételeket szabtak, azaz „*a cserkészlet megtisztítása a reakciós elemektől, a cserkészlet mély és alapos demokratizálása, s nem utolsó sorban a Baden-Powel-féle reakciós ideológia felszámolása után egy egészséges, őszinte népi demokratikus ideológia kiépítése. Az együttműködés csak demokratikus vezetőkkel, csak népi-demokratikus ideológiai alapon lehetséges.*”¹⁸⁹

Kurucz István az Úttörővezető 1948 tavaszán megjelent számában egyértelműen fogalmazta meg az egységes serdülőkorú gyerekek mozgalmának jövőképét. „*Az ifjúsági egység megteremtése mellett meg kell valósulnia a serdülő ifjúság egységének is. Mozgalmunk, az Úttörő mozgalom két esztendő működése során következetes harcra volt a serdülő ifjúság egységének. A közvetlen gyakorlatban láttuk, hogy mire vezet az általános iskolában a különböző serdülő ifjúsági szervezetek működése. A gyakorlat bebizonyította ennek tarthatatlanságát is. A magyar népi demokrácia döntő győzelme, az ifjúsági egység megteremtése és az Úttörő mozgalom jó munkája lehetővé fogják tenni a serdülő ifjúság egységének megvalósítását is.*”¹⁹⁰

A két szerveződés tagjainak barátkozása céljából 1948 tavaszán a Nagyréten úttörők-cserkészek találkozóját rendezték meg. A találkozó azonban veszekedéssé fajult.¹⁹¹ Ilyen kisebb jellegű találkozókra a „*két szervezet egyesítéséig többször sor került, de céljukat, a barátság jobb elmélyítését akkor sem érték el.*” Erre az 1948. évi nyári országos táborozás adott alkalmat, amelyről a sajtó, a rádió, a filmhíradó is részletesen tudósított és széles körben informálta a megyékben működő cserkészeket és úttörőket egyaránt.¹⁹²

1948. május 24-26 között a fővárosi Újvárosháza közgyűlési termében rendezték meg az I. Országos Úttörő Konferenciát, amelynek különleges rangot adott, hogy fővédnökévé Rákosi

¹⁸⁴ Pl. Veszprém vármegyében bár, 1946-tól alakultak, de számuk 1948 tavaszán – amikor 374 iskola működött a megyében – sem érte el a tízet. Lásd Tölgyesi József: Veszprém vármegye alsófokú oktatása 1945-1948 között. Veszprém, 1991. 244. p., 265. p.

¹⁸⁵ Az Úttörő Mozgalom Nevelési Tanácsának ülése. *Köznevelés*, 1947. december 31. 523. p.

¹⁸⁶ Nádházi Lajos: A magyar úttörőmozgalom történeti kronológiája. Bp., 1999. 36. p.

¹⁸⁷ *Úttörővezető*, 1948. 1-2. sz.

¹⁸⁸ *Úttörővezetők kézikönyve*. Bp., 1948. 44. p.

¹⁸⁹ Fülöp János: Az I. Úttörő őrsvezetői konferencia. *Úttörővezető*, 1948. 3-4. sz. 14. p.

¹⁹⁰ Kurucz István: A magyar demokrácia megerősödése és az ifjúsági egység. *Úttörővezető*, 1948. 3-4. sz. 10. p.

¹⁹¹ Visszaemlékezés melyet Surányi Lászlóval készített az 1539. sz. Zrínyi Miklós Úttörőcsapat „Hagyományokat ápoló” történelmi szakköre. Perbál, 1981. (Kézirat) 12. p.

¹⁹² Uo. 12-13. p.

Mátyást választották és hogy megnyitóján részt vett és előadást tartott Ortutay Gyula vallás- és közoktatási miniszter is. A konferencia másnapján az úttörőmozgalom főtitkára, Szendrő Sándor beszámolójában kitért a jövő tanévi feladatokra, amelyeket hét pontban fogalmazott meg. Ezek közül az ötödik feladatként említette „*a serdülő ifjúság két nagy szervezetének: az úttörőmozgalomnak és a cserkésznek az egyesítését.*”¹⁹³ A konferencián a cserkészfiúk szövetsége képviselőjében részt vett és hozzászólt Surányi László is, akit az úttörőmozgalom vezetőségi tagjává választottak! Ezt követően a már ismertetett módon került sor az egyesítés lefolytatására.

Surányi László emlékei szerint „*A két szervezet, a cserkész és az úttörő 1948 szeptemberében egyesült, ami egy rövid tartalmú formában, kölcsönös aláírás alapján ment végbe.*”¹⁹⁴

Végül 1948. szeptember 23-án jelent meg az úttörőcsapatok általános iskolai megszervezését elrendelő, Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter által aláírt rendelet. Bár ez már nem említette a cserkészeket, az úttörőmozgalmat a népi demokrácia – valamint az általános iskola és egyben a serdülő ifjúság – egyetlen demokratikus mozgalmaként aposztrofálta és elrendelt az általános és népiskolában az úttörőcsapatok megalakítását. Szólt az önálló egyesületeként működő szakági körök működésének beszüntetéséről, felosztatásáról és kilátásba helyezte belügyminiszeri engedély alapján működő Ifjúsági Vöröskereszt és Diákaptár egyesületek megszüntetését, illetve úttörőmozgalomba való beolvasztását is.¹⁹⁵

*

Összegzőként a cserkészszövetség és az úttörőmozgalom egyesítésével kapcsolatban azt állapíthatjuk meg, hogy ezt az eseményt is hazánk korabeli társadalompolitikai változásaiba ágyazottan lehet és kell szemlélni.

Magyarország a vesztesek oldalán fejezte be a II. világháborút, és 1944-45-ben északi, keleti és déli szomszédaival egyetemben a szovjet érdekszféra részévé vált. Romsics Ignác történész szavait idézve a sokak által felszabadítóként fogadott, ám kezdettől megszállóként viselkedő szovjet Vörös Hadsereg jelenlétében az ország, korlátozott szuverenitással, közel félévszázadon át a „*szovjet táborhoz*” tartozott.

Közvetlenül a háború után a politikai és kulturális életben alig korlátozott pluralizmus érvényesült, s nyugat-európai demokratikus mintát követni akaró társadalmi átalakulás esélyei is felcsillantak. Rövidesen azonban egyre nagyobb mértékben kezdett érvényesülni az a kommunista törekvés, amelynek célja a többpártrendszer felszámolása, a hatalom kizárólagos birtoklása volt. Ezt a folyamatot a gazdaságban a magántulajdon megszüntetése, társadalmi téren az elitváltás, a túlzó egalitarizmus és ugyanakkor az emberek teljes alávetettsége, míg a szellemi szférában a marxizmus ideológiai hegemóniájának kivívása és terjesztése kísérte. Az MKP politikája, a magyar kommunisták célkitűzései kezdettől fogva az ország szovjetizálását szolgálták.

A MKP általános, s ezen belüli ifjúságpolitikáját is ezek a körülmények határozták meg. Eredeti céljukat, a minden tekintetben egységes kommunista ifjúságot szervező, nevelő és bizonyos mértékig a párt utánpótlását is szolgáló mozgalom, szervezet létrehozását egy pillanatra sem adták fel 1944 végétől.

Ennek tükrében a politikai ellenfelek, ellenségek, de a saját ifjúsági bázist alkotó ügynevezett rétegszervezetek sorsa is előre látható volt. Beolvasztásuk ideje és módja csak a történelmi – nemzetközi és hazai politikai helyzet – alakulásától függött. A MADISZ, a MIOT, a MINSZ csak eszköz, keret és állomás volt – mint ahogy Gergely Ferenc is kifejti – azon az úton, ami a „fordulat” évét követően rohamléptekben a DISZ létrejöttéhez vezetett. A gyermek- és serdülőszervezetek egységesítése, s ennek kertében a cserkész úttörőmozgalomba „*egyesítése*”, korábban és könnyebben sikerült.

¹⁹³ *Úttörővezető*, 1948. 5-6. sz.

¹⁹⁴ Visszaemlékezés melyet Surányi Lászlóval... id. m. 28. p.

¹⁹⁵ 101.840/1948. IV/2. sz. VKM rendelet. 1948. szeptember 23. Veszprém megyei Levéltár. Iskolai körrendeletek gyűjteménye 3310/1948. Szövegét közli: „Harcban született...” 1946-1950. Iratanyag másolatok Győr-Sopron, Vas, Zala megyék úttörőmozgalmának alakulásáról. (összeáll. Marton Jenő). Zalaegerszeg, 1989. 75-79. p.

A demokratikus Magyar Cserkészfiúk Szövetségének nem az úttörőmozgalom, vagy elégtelen demokratizálódása, vagy belső irányzatainak harcai miatt kellett lelépnie a hazai történelem színpadáról, hanem a nemzetközi és belpolitikai viszonyok determinálta, az ország szovjetizálását szolgáló kommunista ifjúságpolitikával ellentétes pedagógiai alapelvei és gyakorlata miatt. Találón fejezte ezt ki részben Kölley György is amikor kijelentette, hogy „Mivel a cserkészetet nem lehetett átalakítani, mivel a cserkészetből nem lett soha ateista, Istent és embert nem ismerő mozgalom, természetes, hogy halálra volt ítélve.”¹⁹⁶

Ezért is került sor, Horváth Lajos megfogalmazásával élve arra, hogy: „A két gyermekszervezet fúziója a cserkészetnek nem az úttörőmozgalomba való beintegrálódását, hanem a szervezeti és tartalmi elnyelését, megsemmisülését jelentette.”¹⁹⁷ Olyan elnyelésről volt itt szó, amelyről a korabeli gyermeknek is olyan érzete támadt, hogy „az úttörőmozgalom is megszűnt – vagy legalábbis átalakult jótanulási mozgalommá”¹⁹⁸ Vagyis a cserkészet tervezett tartalmi-pedagógiai pozitívumainak átvételére sem került sor ekkor, majd csak később.¹⁹⁹

1950. júniusában a MDP vezetése „megnyugvással” könyvelhette el: a magyar ifjúság egyetlen politikai erő befolyása alatt áll. Együtt menetel a szovjet és a népi demokratikus országok fiataljaival s a DIVSZ tagjaként küzd a békéért.

*

¹⁹⁶ Kölley György: Értetek és miattatok... id. m. 27-28. p.

¹⁹⁷ Horváth Lajos: Cserkészet és/vagy úttörőmozgalom? (1944-1948) Honismeret, 1989. 6. sz. 50. p.

¹⁹⁸ Trencsényi Imre: Cserkészek és úttörők versengése – egykor... id. m. 49. p.

¹⁹⁹ Trencsényi László: Az úttörő szorgalmasan tanul, de nem osztja meg másokkal a tudását. Történelem 12 pontban. Ifjúsági Szemle, 1958. 4. sz. 81-86. p.

7. KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

A cserkész-úttörő egyesítésnek vannak kényesnek tartott kérdései. Tanulmányunkban megpróbálunk néhányat kiragadni ezek közül, és megválaszolni.

7.1 A cserkészcsapatok és cserkészek leigazolásáról

Az 1945 januárjában létrejövő OIIB ügyelt arra, hogy az új vezetőségbe ne kerüljenek be német kapcsolattól kompromittálódott cserkésztsztek. Első rendelkezéseinek egyike volt, hogy a szövetség minden vezetője (cserkésztszjtjei és segédtszjtjei is) igazoltatáson essen át.²⁰⁰

Az országos ellenőrző felelősségteljes tisztét Färber József viselte, aki 1945 kora őszén elégedetlen volt a cserkésztsztek közötti tisztogatás ütemévei és mértékével, ezért az igazságügyi és társadalmi szerveknél alaposabb odafigyelést követelt. Elszigetelődéséhez ezzel kapcsolatos fellépése járult hozzá elsősorban. A régi cserkész felső vezetés tagjai közül egyre többen kerültek népbíróság elé tanúként, majd vádlotként, s ügyük tárgyalása kapcsán a baloldali sajtó nemcsak személyüket, de rajtuk keresztül a cserkészmozgalom egészét is támadta. Ezek a körülmények a cserkészlet demokratizálásán fáradozók munkáját is nehezítette.²⁰¹

Az 1945. november 11-i országos közgyűlésén újjáalakult Magyar Cserkészszövetség nemcsak a világháború alatti magyar cserkészmozgalomtól határolódott el, hanem önvizsgálata ügyében előírta egy cserkészfegyelmi bizottság felállítását is. Ennek ellenére 1945-46 fordulóján kritika érte a cserkészcsapatokat Igazoló Főbizottság munkáját is, mivel elsősorban az egyházi irányítás alatt működő csapatokat igazolta le.²⁰² Tény, hogy 1946 első felében készült katolikus szervezőtestületű cserkészcsapatokat felsoroló listán már 79 csapat szerepelt.²⁰³

A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége 1946. július 22-i megalakulását követően a csapatok írásban való jelentkezését és újbóli leigazolását írták elő. Szeptembertől a csapatok igazolását a központi igazolóbizottság végezte, amelynek tagjai „a szövetségben működő minden felekezet és politikai párt tagjai” közül kerültek ki.²⁰⁴

Az „első komoly csapatot az igazolásnál mértük a klérusra, mikor is a számarányukhoz (jelentkezésükhöz) képest csak kis százalékban igazoltuk le...” – olvasható az Ifjúsági Titkárság 1946. decemberi elemzésében.²⁰⁵ Vagyis a katolikus cserkészcsapatok leigazolását hátráltatták, megtagadták. Nem engedélyezték a tiszta, homogén vallásfelekezeti csapatok működését sem, hanem a „vegyességi elv” alapján az ilyen csapatoknak más felekezeti cserkészeket is soraikba kellett fogadniuk, s csak ezután váltak leigazolhatóvá.²⁰⁶

A MCSFSZ Galambos Ireneuszt választotta a cserkésztszteket és csapatokat igazoló bizottság elnökévé. E téren végzett munkája során szembesült azzal, hogy eléje már csak az előzetesen megvizsgált, „kifogástalan” csapatok kerültek. Visszaemlékezése szerint a vizsgálatok elhúzóda miatt a csapatoknak csak kis részét tudták leigazolni a szövetség fennállásának két éve alatt. Akkor még nem tudhatta, hogy az igazolások megadásának elhalasztása, megnehezítése a cserkészlet katolikus cserkészcsapatoktól való megtisztításának egyik eszköze volt. Ugyanakkor a hozzá forduló csapatoknak ő igazolást adott azzal a tartalommal, hogy igazolásuk folyamatban van és folytathatják munkájukat.²⁰⁷

1947-ben az AC ifjúsági vezetői és a katolikus cserkésztsztek felháborodását váltotta ki a szövetség azon gyakorlata, hogy egyes csapatokat csak akkor igazolták le, ha a központ küldhett oda cserkésztszteket – a már említett szövetségi biztosokat.²⁰⁸ Természetesen a cserkészcsa-

²⁰⁰ Bodnár Gábor: A magyarországi cserkészlet... id. m. 111. p.

²⁰¹ Gergely Ferenc: Cserkészek – úttörők (1944/45-1948) Kézirat. [oldalszámozás nélkül] (résztanulmány)

²⁰² Gergely: A magyar cserkészlet... id. m. 356. p.

²⁰³ Katolikus szervezőtestületű cserkészcsapatok. 1946. MOL, P 1359 48/e. (50065) t.

²⁰⁴ Gr. Folke Bernadotte svéd főcserkész... id. m. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

²⁰⁵ A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége működési és szervezési kérdései. 1946. december. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

²⁰⁶ Bakay Kornél: Ragyogj, cserkészliliom!... id. m. 177. p.

²⁰⁷ Galambos Iréneusz: Mindszenthy hercegprímás... id. m. 90. p.

²⁰⁸ Helyzetkép. Az MKP KV Ifjúsági Titkárság jelentései más pártok ifjúsági szervezeteinek helyzetéről. 1947. június 25. PIL, 274. f. 18. cs. 10. öe.

patok igazolásuk elhúzódása idején is tovább tevékenykedtek, sőt egyes csapatok működésük betiltását sem vették tudomásul. E helyzet megszüntetésére a kommunista ifjúságpolitikusok kezdeményezésére a belügyminiszter 1947. március 6-án kiadott rendelete nyújtott jogi háttérrel, és teremtett lehetőséget a betiltott csapatok tevékenységének tényleges felszámolására.²⁰⁹

1948 februárjában a kommunista ifjúságpolitikai stratégia részeként a szövetségen belül 120 igazolásukat nem kért, engedély nélkül működő csapat feloszlását tervezték. 70 további cserkészcsapathoz feloszlatusuk céljából, 200 igazolt csapathoz kifogásolt működésük miatt miniszteri biztos kijelölését javasolták.²¹⁰ Rajk László belügyminiszterrel történt egyeztetés után végül nem miniszteri biztosokat, hanem szövetségi megbízottakat neveztek ki.²¹¹

Az 1948. február 22-i budapesti cserkészkonferencia után nekifogtak a fővárosi cserkészcsapatok igazolásainak felülbírálatához.²¹² 1948 tavaszán egyes keresztény csapatok igazolásuk meg nem adása miatt befejezték működésüket.²¹³

Surányi László 1948. június 1-jén keltezett körlevelében a csapatigazolásokkal kapcsolatos panaszokra is utalva szólított fel a cserkészcsapatokhoz kiküldött kérdőívek kitöltésére és június 15-ig való visszaküldésére. Valószínűleg ezzel az egyesülés előtti pontos cserkészállapot és nagyon rögzítésére törekedtek, hisz kilátásba helyezték az adatszolgáltatást elmulasztó csapatok tagnévsorból való törlését és feloszlatusát is.²¹⁴

„Az igazolások szabotálása előre elhatározott és megbeszélte dolog volt” – jelentette ki Mohácsi István, a cserkészszövetség Országos Igazoló Bizottság vezetője 1948 januárjában.²¹⁵

Kétségtelen, hogy mind a jobboldali, katolikus cserkészirányzat, mind a demokratikus cserkészirányzat, de az utóbbi jóval nagyobb mértékben, felhasználta a csapatigazolások rendszerét a pozícióit veszélyeztető cserkészcsapatok működésének megakadályozásához. Miután ennek ellenőrzése a kommunista cserkészvezetők kezébe került, a katolikus cserkészcsapatok nagymértékű felszámolásának „legális” terepévé vált.

7.2 A cserkészszövetségben dolgozó kommunista párttagokról

Az MKP KV Ifjúsági Titkárságának iratai között található a Magyar Cserkészszövetség központi vezetőinek név- és lakcímjegyzéke, amelyen valószínűleg 1945-46 fordulóján tüntették fel az egyes személyek pártkötődését. Ezek szerint az MKP tagja volt dr. Obernyik Ede, dr. Olti Vilmos, Zala Ferenc, dr. Szentandrás Mihály, Szentmihályvölgyi Mátyás, Mohácsi István, Erdélyi Ferenc, Merényi László. A lista SZDP párttagként jelölte Schrand Endrét, Récei Dezsőt, Mandl Ernőt és dr. Szűcs Andrást.²¹⁶

A cserkész felső vezetésben, illetve központban dolgozók mellett nagy hangsúlyt kapott az, hogy az egyes cserkészcsapatok milyen politikai indíttatású parancsnok alatt működtek. Az 1946 decemberéig leigazolt 156 cserkészcsapatból 29-nek kommunista, 32-nek szociáldemokrata, 11-nek kisgazdapárti, 5-nek nemzeti parasztpárti, 4-nek polgári demokrata párti, míg 21-nek katolikus pap, illetve 51-nek pártonkívüli vezetője volt. A leigazolt cserkészcsapatok közül 84 csapatban mintegy 220 kommunista cserkész tevékenykedett, amelyből 40 fő a szövetségben vezetőszéki tagként, 80 fő a csapatokban cserkésztiisztként, a többi mint őrsvetető és cserkész dolgozott.²¹⁷

²⁰⁹ Mészáros István: A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége... id. m. 45. p.

²¹⁰ A Cserkészfiúk Szövetségének átszervezése. 1948. február 21. PIL, 274. f. 18. cs. 14. öe.

²¹¹ Jegyzőkönyv az MKP KV Ifjúsági Bizottsága üléséről. 1948. február 21. PIL, 274. f. 18. cs. 14. öe.

²¹² PIL, 286. f. 19. cs. 52. öe.

²¹³ Pl. a székesfehérvári 98. sz. Hunyadi Mátyás Cserkészcsapat 1948 márciusában. In.: A székesfehérvári Ybl Miklós Gimnázium Évkönyve 1947-48. Székesfehérvár, 1948. 20. p.; az esztergomi 14. sz. Holló Cserkészcsapat 1948. április 17-én oszlik fel. In.: A Szt. Benedek rendi esztergomi Szt. István Gimnázium Évkönyve. Esztergom, 1948. 18. p.; a szombathelyi 735. sz. Szent Imre királyfi Cserkészcsapat 1948. április 20-án fejezi be működését. In.: Bakay Kornél: Ragyogj, cserkészliliom!... id. m. 180. p.

²¹⁴ Surányi László levele. 1948. június 1. MOL P 1359-49/e. 12. t.

²¹⁵ Jegyzőkönyv a Surányi László lakásán tartott cserkészaktívák üléséről. 1948. január 6. Másolat. Gergely Ferenc gyűjteménye.

²¹⁶ Központi vezetők név- és lakjegyzéke. PIL, 274. f. 18. cs.

²¹⁷ A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége működési és szervezési kérdései. 1946. december. PIL, 274. f. 18. cs. 29. öe.

1948. május elején a szövetségi állományban leigazolt 380 cserkészcsapatból már 230-ban volt a kommunista befolyás biztosított.²¹⁸

Egy 1947-ben – minden bizonnyal a márciusi közgyűlés után – készült jelentés a cserkészvezetők közül kommunista párttagként említi Surányi Lászlót, Mohácsi Istvánt és Erdélyi Ferencet.²¹⁹

Surányi László visszaemlékezésében úgy nyilatkozott, hogy 1947 februárjában az MKP megbízásából került a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége vezetésébe azzal a feladattal, hogy a kommunista párt befolyását érvényesítse a cserkészszövetségben, illetve hogy tájékoztassa a pártot az ott folyó tevékenységről.²²⁰

Az 1947. augusztusi moissoni cserkész-világjamboree-ra kiutazott cserkészküldöttség vezetői között négy kommunista párttagságú is volt: Mohácsi István országos ellenőrzőtiszt, dr. Szabolcsi Miklós, a 311. sz. Vörösmarty Cserkészcsapat parancsnoka, dr. Erdélyi Ferenc külügyi tiszt és Surányi László, országos társadalmi vezető.²²¹ Surányi emlékei szerint az indulás előtt egy héttel a pártközpontban járva Hollós Ervin őt tette felelőssé a küldöttségért.²²²

Az MCSFSZ-ben dolgozó kommunista cserkészaktíva az 1947. márciusi cserkészközgyűlésen elért „siker” után dicséretet kapott, s addig végzett „*cserkészmunkát*” Szendrő Sándor is. Azt követően – dokumentumokból úgy tűnik – csak 1948 januárjában gyűltek ismét össze, amikor is a demokratikus fejlődés megtorpanásának okairól és továbbvitelének lehetőségeiről tanácskoztak. Ekkor a cserkészaktíva tagja volt Bak, Barna, Erdélyi Ferenc, Kapás, Mohácsi István, Surányi László, dr. Szabolcsi Miklós, Szendrő Sándor, Szentmihályvölgyi Mátyás.²²³ A tíz nap múlva tartott következő ülésen a fentiek egy részén kívül jelen volt még Győri, Soltész és Szilágyi.²²⁴

1947 márciusától a cserkészletben dolgozó kommunista párttagokból álló aktívát Surányi László vezette. Róla külön is kell szólnunk.

A kommunista párttag Surányi László meghatározó szerepet játszott a cserkész-úttörő egyesítés szervezésében. 1981-ben rögzített visszaemlékezésben úgy emlékezett, hogy 32 éves korában, 1947 tavaszán Hollós Ervin és Timár Mátyás behívták a pártközpontba, és azt mondták neki, hogy „*Laci, kell egy ember, aki beépül a cserkészletbe, hogy előkészítse az úttörőmozgalomba való beolvasztást.*” Surányi – mint írja – pártfeladatként vállalta a megbízást. A cserkészszövetségben rajta kívül is voltak a pártnak emberei, de nem dolgoztak elég eredményesen. Emlékei szerint a kommunista frakciónak a vezetője Mohácsi István volt, és ő mellette dolgozott. Többek között olyan kommunista báziscsapatokat alakítottak, mint például a Szabolcsi Miklós vezette SZOT cserkészcsapat.

A MCSFSZ társadalmi vezető cserkésztisztjeként feladata volt a társszervekkel való kapcsolattartás, s e posztra – a visszaemlékező szerint – Färber József, Karácsony Sándor, Hollós Ervin és Rajk László egyetértése alapján került kiválasztásra. Mivel belügyminiszterként Rajk Lászlóhoz tartoztak az ifjúsági szervezetek is, ezért 1947-48-ban többször járt Rajknál és Hollós Ervinnél instrukciókért. 1947 márciusában lett az úttörőmozgalom illegális, míg a cserkészeknél az országos vezetés tagja. Ez utóbbiban végzett illegális pártmegbízása elsősorban a reakciós erőknek a cserkészekről való leszakítása volt. 1948 júniusában a MCSFSZ elnöke lett, amely posztot az előzetes „*pártmunkának*”, illetve a küldöttek „*puhításának*” és a kommunista érzésű cserkészküldötteknek köszönhetett. „*1948 szeptemberében került sor az úttörők és a cserkészek szervezeti egyesítésére. Az egyesítéshez a szabad utat 1948 júniusától szeptemberig kellett biztosítani.*”²²⁵

²¹⁸ A Magyar Cserkészfiúk Szövetségének jelentése. [1948. május.] PIL, 286. f. 18. öe.

²¹⁹ Jellemzés az ifjúsági vezetőkről. 1947. PIL, 274. f. 18. cs. 10. öe.

²²⁰ Beszélgetés Surányi Lászlóval... In.: Laurenszky Ernő: Cserkész-világtalálkozó – 1947, Moisson. *Ifjúsági Szemle*, 1987. 1. sz. 98-99. p.

²²¹ Beszélgetés Surányi Lászlóval... id. m. 101. p.

²²² Visszaemlékezés melyet Surányi Lászlóval... id. m. 10. p.

²²³ Jegyzőkönyv a Surányi László lakásán tartott cserkészaktíva üléséről. 1948. január 6. Másolat. Gergely Ferenc gyűjteménye.

²²⁴ Jegyzőkönyv a kommunista cserkészaktíva heti megbeszéléséről. 1948. január 16. PIL, 286. f. 19. öe.

²²⁵ Visszaemlékezés melyet Surányi Lászlóval... id. m. 1-8. p.

A cserkészzetben folytatott pártfeladat teljesítésében Surányit egy titkárnő, Kun Anna, vagy ahogy a cserkészzetben ismerték Pajzs Anna, későbbi felesége segítette. Visszaemlékezésében leírta, hogy az 1956 októberében megalakult Magyar Cserkészszövetség Országos Intéző Bizottsága ülésén fölvetődött, hogy mi legyen az 1948-ban a cserkészzetet egyesülésbe vivő Surányival, leszámoljanak-e vele. Kölley György javaslatára azonban futni hagyták.²²⁶

1956. november 8-án megbeszélésre invitálták a DISZ-székházba Jánosi Sándort, aki az 1950-es években zsákoló segédmunkásként tudott elhelyezkedni, és 1956 októberében a cserkészzet egyik újjászervezőjeként tevékenykedett. Egykori cserkészvezető társával, az öröszem(úttörő)mozgalom újjászervezésén dolgozó Surányival való találkozásakor – annak emlékei szerint – azt vágta fejébe, hogy „*Volna pofád megint oda állni a magyar ifjúság elé? Amit te tettél az a mozgalom elárulása volt.*” Jánosi álláspontja 1956 végén az volt, hogy „*Magyarországon csak cserkészzetet lehet szervezni.*”²²⁷

7.3 Jánosi Sándor cserkésztevékenységének megítéléséről

Jánosi Sándor a magyarországi cserkészzet 1945 utáni újjászervezésének egyik legjelentősebb alakja. Nézeteiből, hitvallásából fakadóan elkötelezetten állt a hazai cserkészzet megújulási törekvéseinek élére. Erőteljes egyénisége nyers, szókimondással párosult...

1945 őszén a MADISZ budapesti központjában ismerte meg Hollós Ervint, aki a MADISZ egyik titkára (is) volt, később Nonn Györgyöt, akiktől időnként támogatást kért a cserkészzet megújításával kapcsolatos terveihez.²²⁸ Laza kapcsolata a kommunista ifjúsági vezetőkkel 1947 végéig megmaradt, s megpróbálta ezt saját maga számára is kamatoztatni, konkrétan 1947. május-júniusában Färber József még a jamboree előtti cserkészfiúk szövetségéből való kibuktatására.²²⁹

Ennek ellenére a már említett, 1946. júliusában kelt Szviridov-levélben név szerint is megemlítik profasiszta cserkészvezetőként.²³⁰ Sőt, egy ifjúsági vezetőkről készített jellemzésben a kommunisták fasiszta beütésű antiszemitának, Karácsony Sándor eszmei követőjeként „*zavaros harmadik utas*”-ként jellemezték.²³¹ Tény, hogy regös, népi elkötelezettsége mellett elvakult, személyes ellentéte a polgári-zsidó indíttatású Färber József cserkészvezetővel sokat ártott a cserkészzet ügyének. Ebbéli elvakultságára még a katolikus cserkészirányzat is megpróbált rájátszani.²³²

Az MKP KV Ifjúsági Bizottsága 1947. októberi ülésén úgy határozta, hogy „*Färbert és Jánosit nem kell visszavenni a Cserkész Szövetségbe*”²³³ A Bizottság 1947. december 12-i ülésére a cserkészszövetség átszervezéséről készített előterjesztésben már hibaként tüntették fel, hogy erőiket a cserkészzet felső vezetésében dülő személyi és klikkharcokra pazarolták, konkrétan Jánosi és Färber személyi ellentéteinek elsimítására. A torzsalkodás következménye az lett, hogy a szövetség utasításait az egyre több csapat nem tartotta be, „*saját fejük után mennek, a katolikusok pedig az AC központi utasításait*” követik. A hibák helyrehozatalában – az előterjesztő Surányi – még számított Jánosi és Färber munkájára, azonban a bizottság ülésén Nonn György megfogalmazta, hogy ha nem azonnal is, de „*nyugodtan ki kell őket tenni*” a cserkészzetből. Hollós Ervin egyértelműen kijelentette, hogy Jánosit és Färbert a szövetség éléről el kell távolítani.²³⁴

1948. februárjában Jánosi Sándor és hívei vidéken a Cserkészszövetség feloszlásáról beszélnek, mivel a cserkészek egyesülnek az úttörőkkel.²³⁵ Az ingadozó kommunista cserkészvezetők által ingadozó csoportoknak minősített Jánosi (Karácsony) és Färber-féle csoportok 1948

²²⁶ Uo. 14. és 46. p.

²²⁷ Uo. 47-48. p.

²²⁸ Jánosi Sándor levele. 1948. március 1. Másolat. Gergely Ferenc gyűjteménye.

²²⁹ Jelentés. 1947. június 13. PIL, 274 f. 18. cs. 29. öe.

²³⁰ Pártközi értekezletek 1944-1948. (szerk. Horváth Julianna et. al.). Bp., 2003. 258. p.

²³¹ Jellemzés az ifjúsági vezetőkről. 1947. PIL, 274. f. 18. cs. 10. öe.

²³² Szigorúan bizalmas jelentés. 1947. március 25. PIL, 274. f. 18. cs. 31. öe.

²³³ Jegyzőkönyv az MKP KV Ifjúsági Bizottságának 1947. október 16-i üléséről. PIL, 274. f. 18. cs. 9. öe.

²³⁴ Jegyzőkönyv az MKP KV Ifjúsági Bizottsága üléséről. 1947. december 12. PIL, 274. f. 18. cs. 9. öe.

²³⁵ Jegyzőkönyv az MKP KV Ifjúsági Bizottsága üléséről. 1948. február 21. PIL, 274. f. 18. cs. 14. öe.

áprilisától – a Nemzetközi Cserkészirodából való kilépés és az úttörőkkel való egyesülés hírének elterjedése idején – „*nem jöttek velünk együtt, sőt akadályozták a munkát.*”²³⁶ Az örök rivális Färber József 1948. május 28-án mondott le ügyvezető elnöki tisztéről.²³⁷

*

²³⁶ PIL, 274. f. 18. cs. 15. öe.

²³⁷ Trencsényi Imre: Cserkészek és úttörők versengése – egykor. *Ifjúsági Szemle*, 1989. 5. sz. 58. p.